

L'ESPERIT DEL DRET PÚBLIC CATALÀ

P E R

F. MASPONS I ANGLASELL

ASSAIGS I
MONOGRA-
FIES

VOLUM I

DE L'EDITO-
RIAL BAR-
CINO-

BARCELONA, 1932

L'ESPERIT DEL DRET
PÚBLIC CATALÀ

EDITORIAL BARCINO
PORTAFERRISSA, 17 — BARCELONA

ASSAIGS I MONOGRAFIES DE LA
EDITORIAL BARCINO — VOLUM I

L'Esperit del Dret Públic Català

vist a través dels textos legals
i la jurisprudència

p e r

F. MASPONS I ANGLASELL

Edició facsímil | Barcelona, 2006
Escola d'Administració Pública de Catalunya

B A R C E L O N A — M C M X X X I I

Biblioteca de Catalunya – Dades CIP

Maspons i Anglaseil, F.

L'Esperit del dret públic català : vist a través dels textos legals i la jurisprudència. - Ed. facsímil

Facsím., Barcelona : Barcino, 1932. - Bibliografia

ISBN 84-393-7053-9

I. Escola d'Administració Pública de Catalunya II. Títol

1. Dret català 2. Dret públic - Catalunya

342(467.1)(094.4)

IMPREMTA «LA RENAISSANCE»
XUCLÀ, 13 - BARCELONA

Edició electrònica a:

www.eapc.cat/publicacions/varia/esperit_dret_public

© 1932, hereus de Francesc Maspons i Anglaseil

D'aquesta edició:

© 2006, Escola d'Administració Pública de Catalunya

Reproducció facsímil amb permís de l'Editorial Barcino,

que en va fer la primera edició el 1932

Barcelona, abril de 2006

Tiratge: 800 exemplars

ISBN: 84-393-7053-9

Dipòsit legal: B-21621-2006

Fotomecànica i impressió: Artes Gráficas Torres, SA

C/ de Morales, 17 – 08029 Barcelona

NOTA PRELIMINAR

Donar testimoni d'un esperit, no és escriure una història ni explicar la contextura d'un organisme. Un esperit és una unitat sense parts ni divisions possibles, que no és fraccionable en capítols i no es pot ordenar en seccions, que sempre actua internament, i que, trobant-se en tant d'actes com anima, no té fórmules expressess per a exterioritzar-se; només és possible mostrar-lo per mitjà de les que, donant-ne més o menys amagada sensació, ofereixin la possibilitat d'entreveure'n les característiques.

Aquesta tasca, fàcil quan es refereix a un esperit classificable entre els que es poden anomenar, per excel·lència, autoritaris, esdevé plena de dificultats si es tracta d'un règim com el català les orientacions del qual convergeixen a l'extrem oposat, perquè les lleis per ell informades són la mínima expressió d'ordenació coercitiva; no presenten, en conjunt, un panorama arquitectònic, sinó un camí obert a la més ampla llibertat, i la llur excel·lència no consisteix a tenir una unitat d'emmotllament, sinó, precisament, a consagrar la facultat d'emancipar-se'n.

Per aquest motiu el millor mètode a seguir, per a donar-lo a conèixer, és aplegar, al volt de conceptes objectius, alguns textos que, rellegant-se uns amb altres, delimitin, tant com sigui possible, el sentit amb què el poble que els ha produït els concep; i aquest és el mètode emprat en la present monografia.

Per a llegir-la, per tant, sense perill de confusió, cal tenir present la seva finalitat, i en conseqüència, essent aquesta

mostrar quelcom que és, en si mateix, una unitat indivisible, cal apreciar les següents pàgines conjuntament i completant-se; fins a l'extrem que la majoria de les cites que hi fem, tant serien encaixables a les pàgines on es troben, com en altres pàgines, perquè en totes expressen el mateix esperit.

Per aquesta raó, aquestes cites es refereixen indistintament a institucions de Dret públic i a algunes de les anomenades de Dret privat, perquè totes són, per igual, nascudes al seu escalf. I, per la mateixa raó també, les fonts utilitzades per a redactar-les són sempre fonts directes; això és, textos legals, i afirmacions dels juristes que els pogueren comentar autènticament, per haver contribuït a llur redacció, o haver-los aplicat quan els òrgans pels quals actuava la sobirania catalana podien lliurement rectificar qualsevol errada. Dues soles excepcions són fetes, a favor d'alguns parlaments a les Corts i del *Regiment de la Cosa pública* d'Eiximenis, que són justificades per llur contingut.

Es innecessari de dir, perquè el sentit natural ja ho preveu, que els fragments citats són una mínima part dels utilitzables; els principis cabdals que afirmen, àdhuc els cenyits a qüestions menys bàsiques, són repetits en lleis i estudis, en nombre llarguíssim de vegades, i, per a recollir-ne totes llurs manifestacions, caldria multiplicar-ne la transcripció en sèries, que arribarien a resultar enutjoses i alhora innecessàries.

Convé, en canvi, de recordar que la redacció d'un text sempre és la pròpia del seu temps, i que la majoria dels comentaris dels nostres juristes són redactats en un estil que obligava l'escriptor a multiplicar les cites, tenint en compte la quantitat abans que la qualitat. A causa d'això, entre paràgrafs en els quals l'espontaneïtat fa esclatar fulguracions de llum vivíssima, hi trobem els llocs comuns generals a la literatura de l'època, que era espiritualment l'antítesi de la concepció catalana.

D'aquest barrejament resulta que amb facilitat podria hom extreure d'aquestes cites un compendi de doctrina de sentit absolutista, el qual, però, no arribaria ni a tenir el valor d'un índex de contradicció, perquè, de fet, no hi ha ni una

sola de les seves bases que no sigui ferventment rectificadada, gairebé sempre amb una virior que omple les pàgines dels nostres textos jurídics de continuades rectificacions per aquest estil: «*nos uero, in Cathalonia...*»; «*in Cathalonia tamēn...*»; «*nobis autem preferimus...*»; «*sed in hac patria utimur...*», etc.

BIBLIOGRAFIA

Els fragments dels textos jurídics catalans que citem en aquest llibre, són presos de les següents edicions (encapçalem la referència de cadascuna, amb l'abreujament amb què solem designar-la):

- ANTIQU.: *Antiquiores Barchinonensium leges, quas vulgus Usaticos appellat, cum comentariis supremorum iurisconsultorum Iacobi a Monte Iudaico, Iacobi et Guilelmi a Vallseca et Iacobi Calicii*. Barcelona, 1544.
- C. P. C.: Acadèmia de la Història, *Cortes... del Principado de Cataluña*, vol. XXII.
- CALLÍS: Jaume Callís, *Antiquiores...*
- CAMPANY: A. de Campmany, *Memorias Históricas*. Madrid, 1779.
- CANCER: Jaume Cancer, *Variarum Resolutionum Iuris...* Lió, 1912.
- CONST.: *Constitutions y altres drets a Cathalunya*. Barcelona, 1704.
- COROLEU: Josep Coroleu i Josep Pella i Forgas, *Las Cortes Catalanas. Estudio jurídico y comparativo...* Barcelona, 1876.
- CORTIADA: Miquel Cortiada, *Decisiones*. Lió, 1714.
- EIXIM.: Francesc Eiximenis, *Regiment de la Cosa pública*. Barcelona, 1927 («Els Nostres Clàssics», XIII).
- FERRER: Francesc Ferrer, *Commentarius analiticus ad constitutione «Hac nostra»*. Lleida, 1629.
- FONT. DEC.: Joan Pere Fontanella, *Decisiones*. Ginebra, 1662.
- FONT. PACT.: Joan Pere Fontanella, *De Pactis nuptialibus*. Lió, 1667.
- MIERES: Tomàs Mieres, *Apparatus super Constitutionibus Curiarum Generalium Cathaloniae*. Barcelona, 1621.

MONTJUÏC: Jaume de Montjuïc, *Antiquiores...*

OLIBA, ACT.: Antoni d'Oliba, *De actionibus*. Barcelona, 1606.

OLIBA, FISCI: Antoni d'Oliba, *De iure Fisci*. Barcelona, 1601.

PEG., DECISIONES: Lluís de Peguera, *Decisiones aureae*. Barcelona, 1605.

PEG., DECISIONUM: Lluís de Peguera, *Decisionum aurearum*. Barcelona, 1609.

PEG., PRAXIS: Lluís de Peguera, *Praxis criminalis*. Barcelona, 1603.

RIPOLL: Acaci de Ripoll, *Regaliarum tractatum*. Barcelona, 1644.

SOCARRATS: Joan de Socarrats, *In tractatum Petri Alberti*. Barcelona, 1551.

SOLSONA: Solsona, *Lucerna laudemiorum*. Lió, 1556.

GUI. VALLSECA: Guillem Vallseca, *Antiquiores*.

JO. VALLSECA: Joan Vallseca, *Antiquiores*.

VILAPLANA: Vilaplana, *Illustrationes generales et emphyteuticales*. Barcelona, 1687.

XAMMAR, OF.: Joan Pau Xammar, *De officio iudicis et aduocati*. Barcelona, 1639.

XAMMAR, DOCT.: Joan Pau Xammar, *Civilis doctrina de antiquitate regimine privilegiis et preheminentiis inclytae ciuitatis Barcinonae*. Barcelona, 1644.

I

EL CONCEPTE D'ESTAT

Comentant els acords de les corts de Montçó de 1363, diu Mieres que «*ciuitas qualibet potest dici respublica*» (Mieres, col. 6, cap. 13, n. 74): cada ciutat és un petit Estat; i que «*Cathalonia potest dici decapolis*» (col. 6, cap. 17, n. 4): Catalunya és una unió de deu ciutats; perquè llavors en tenia deu (Barcelona, Girona, Elna, Urgell, Vic, Taragona, Manresa, Lleida, Balaguer i Tortosa).

El nexa que les uneix és la «*communicatio idiomatum et priuilegiorum ac iurum*» (*ibid.*, col. 8, cap. 4, n. 4); és a dir, el fet de tenir una mateixa llengua, regir-se amb el mateix dret i coincidir en les mateixes prerrogatives. I la manera d'estar unides és semblant a la dels diferents membres d'un cos amb el seu cap: «*hac unio fuit facta tamquam de membro capiti*» (*ibid.*, col. 8, cap. 4, n. 20). D'aquesta articulació resulta que «*ciuitas naturam capitis assumit*» (*ibid.*, col. 8, cap. 4, n. 20): «les ciutats unides esdevenen d'igual naturalesa».

El cap és Barcelona: «*Barcinonam ciuitatem esse caput Cathaloniae*» (Xammar, *Doct.*, paràg. 6, n. 1); «*patria communis inter cathalanos*» (Cancer, p. 2, cap. 2, n. 250); «*communis patria habitantium in hoc Principatu*» (Fontanella, *Pactis*, col. 4, gl. 15, n. 123); «*quia metropolis est et sedes principis Cathaloniae*» (Oliba, *Fisci*, cap. 1, n. 18). Barcelona és la llar comú dels catalans, i la metròpoli, perquè és la seu del govern, el cap i casal de Catalunya; sen-

se, però, que les seves prerrogatives li atorguin cap jurídica superioritat sobre les altres ciutats i poblacions del territori: «*Non tamen habet ius superioritatis quoad alias ciuitates et loca Cathaloniae*» (Xammar, *Doct.*, cap. 6, n. 2).

L'Estat català és, doncs, una unitat, puix que és una organització d'unitats. El nexa que les uneix no és la submissió a cap potestat única, sinó el fet d'ésser d'igual naturalesa; és a dir, la igualtat espiritual. Consisteix a parlar idèntica llengua i tenir un mateix règim jurídic. I l'estructuració de l'Estat no diferencia les nostres ciutats en categories, sinó que les coordina en ordenada consubstancialitat.

II

LA SEVA FINALITAT

La finalitat de l'Estat és assegurar la benestança dels ciutadans.

Quan són instituïdes les Corts catalanes, ho són per a organitzar i redreçar, això és millorar, el «bon stament... de la terra» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 14, llei 1). Jaume II reuneix les Corts de Barcelona de 1291 «per ordenar e tractar ensemps amb ells» (amb els seus braços) «lo bon stament de la terra» (*Const.*, vol. III, llib. 1, tít. 6, llei 1).

Segons les Corts de 1283 reunides també a Barcelona, la benestança consisteix a què els ciutadans tinguin assegurades llurs «llibertats e franqueses» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 19, llei 1).

Pere el Cerimoniós, en un parlament fet a les corts de Tarragona de 1370, deia «que los reys predecessors nostres foren savis e prudents en lurs pobles regir e governar»; per això «han trobada en ells justícia e egualtat e repòs» (Coreleu, 3ª part, col. diplom., cap. 1), entenent que la finalitat de l'Estat és assegurar-los aquestes condicions de benestar.

Per a Eiximenis, la benestança o el repòs i justícia ha de venir de què «ningú no soferís molèstia per altre, ans cascú visqués segur e tingués en pau si mateix e les seves coses» (Eixim., cap. 21); és a dir, de mantenir un règim de pau basat en una ampla llibertat, en la qual tothom sigui respectat i tingui respectades les seves coses. Lluís de Peguera, el jurisconsult manresà que va ésser primer magistrat del més alt tribunal de Catalunya, diu que sense la coincidència en aquest respecte no hi pot haver pau ni prosperitat social: «*Pax nihil aliud est quam multitudinis unitas, in qua bonum et salus populi consistit*» (Peg., *Decisiones*, cap. 39, n. 1).

La base d'aquesta pau és la justícia: «Fonament principal de la cosa pública és que sia regida per dreta justícia» (Eixim., cap. 12), perquè només amb ella és possible que regni la «unió, caritat e cordial ajustament de coratges» (*ibid.*, cap. 6) que hi són necessaris.

La missió de l'Estat és, doncs, mantenir la unió nacional per mitjà de la mutual cordialitat, assegurar la prosperitat pública i garantir als ciutadans el respecte a la llibertat amb un règim de justícia.

III

ELS ESTAMENTS SOCIALS

Els estaments socials que, en conjunt, formen el poble, són, àdhuc els més humils, un dels elements indispensables de l'Estat. Mieres diu que «*sine pauperibus non esset ciuitas perfecta*» (Mieres, col. 9, n. 44): la ciutat no seria perfecta si no hi hagués pobres. Ell considera els pobres com un estament digne de tota consideració, perquè «*naturaliter quilibet nascitur pauper*» (*ibid.*, col. 9, n. 44): qualsevol pot haver nascut pobre. I perquè hom no pugui dubtar del sentit que dóna a les seves paraules, afegeix que, per aquest motiu, convé de recordar que tothom pot repetir l'afirmació

de Job: «*Nudus egressus sum ex utero matris*»: despullat vaig venir al món.

Aquest sentiment d'igualtat social és dels més sobresortints en la concepció de l'Estat. Eiximenis, parlant de l'obligació que té el governant de subjectar-se a normes de justícia infranquejables, empra el següent argument: «¿Per què jo no puix aital cosa fer, si lo bisbe, lo rei, o lo batlle, o aital religiós ho fa?» (Eixim., cap. 9).

Aquesta argumentació posa en evidència un sentit de democràcia, no sols en l'autor, sinó sobretot en l'ambient ciutadà. I, en efecte, el concepte d'igualtat es troba ja consagrat als *Usatges*. L'usatge *Quoniam per iniquum* diu que el príncep, és a dir qui encarna la suprema autoritat de l'Estat, ha d'ésser escrupulós i fidel complidor dels seus deures, «de guisa que tots hòmens, nobles e no nobles, reys e prínceps e magnats e cavallers, vilans e pagesos, mercers e mercaders, peregrins e vianants, amics e enemics, christians e serrahins, jueus e heretges se puguen en ells fiar e creure» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 12, us. 1). És a dir: tothom, sense distinció de categoria, religió, ni raça. I un altre usatge, que estatueix que els camins, així de terra com de la mar, han d'ésser lliures i segurs per a tots, expressa el mateix concepte amb aquestes més sintètiques paraules: «axí que tots hòmens, cavallers, e mercers, e mercaders e hòmens de peu anants e vinents, vagen e vinguen segurs e quitis» (*Const.*, vol. I, llib. 4, tít. 22, us. 2).

Antoni d'Oliba, el jurisconsult professor de lleis de l'Estudi general de Lleida, comentant un dels usatges, en parlar de l'obligació que té el príncep de protegir tothom per un igual, afirma: «*ut omnes homines, nobiles et ignobiles, reges et principes, magnates et milites, rustici et pagenses, mercerii et negotiatores, peregrini et caminum tenentes, amici et inimici, christiani et sarraceni, iudei et heretici, possint se in illo fidari et credere*» (Oliba, *Fisci*, cap. 3, n. 1). És a dir, que per al governant, igual consideració han de mereixer els nobles com els que no ho són, els reis i els prínceps, els magnats i els militars com els rústecs i els pagesos, els mercaders i els negociants, els vianants i els pelegrins, els

amics com els enemics, i els cristians com els sarraïns, jueus i heretges.

La llei estatuida per les Corts de Barcelona de 1413 sobre esposalles i matrimoni, diu que: «si algú, de qualsevulla grau, ley, stament o condició sie, contra la present nostra constitució posarà, o farà, o contraurà matrimoni» (*Const.*, vol. I, llib. 5, tít. 1, llei 3). I Mieres, consultant-la, fa notar que: «*quia dicit de «gradus», comprehendit etiam comites, barones et alios cuiuscumque gradus; quia dicit «ley» comprehendit tam christianos quam iudeos, quam etiam saracenos et quoslibet paganos; quia dicit «conditio o stament» comprehendit tam liberos quam seruos; et forte propter uerbum «stament» comprehendit etiam impuberes doli capaces*» (Mieres, col. 9, cap. 12, n. 29); o sigui, que en parlar de «grau» comprèn tant els nobles com els que no ho són; en parlar de «ley», tant els cristians com els jueus i pagans; i en parlar de «condició o estament», els ciutadans i governats de qualsevulla categoria, i fins i tot els qui no essent responsables per l'edat, ho són per la malícia. Hom estatueix, doncs, en la disposició esmentada, la igualtat davant la llei, per damunt de les distincions de categoria social, religió i raça.

La pau i treva garantida per Pere I l'any 1200, estén la seva protecció a «totes les esgleyas e lurs cimiteris» (cap. 1); «les senyories dels canonges e dels monastirs» (cap. 2); «los clergues e monjos» (cap. 3), «vilans, e vilanes, e totes lurs coses, axí mobles com si movents» (cap. 4); «los masos dels vilans» (cap. 6); «les relles e altres instruments a recs» (cap. 8), i els «cavadors e lauradors, pellicers, sartres, teixidors, e tots menestrals» (cap. 19) (*Const.*, vol. I, llib. 10, tít. 11, llei 4). I, ja normalitzat el funcionament de les Corts, Jaume II, a les de Barcelona de 1291, estatuí: «Nós o nostres oficials no forcem ne detengam hòmens dels rics hòmens, de òrdens, de esgleyes, de cavallers, de ciutadans o de hòmens de viles» (*Const.*, vol. I, llib. 10, tít. 1, llei 3).

Per la qual cosa Peguera, en fixar els límits que restringeixen les facultats de l'autoritat, diu que ha de servir la

«*immunitatis plebis*» (Peg., *Praxis*, cap. 2, n. 7); i tant si aquesta paraula *plebis* s'entén en la seva acepció general de poble, com en la restringida que comprèn només l'estament social, considerat el darrer en el seu sentit de generalitat o d'igualtat, sobretot en les seves relacions amb el poder, és evident.

IV

L'ESPERIT DE LLIBERTAT

La *immunitas plebis* és l'expressió de l'esperit de llibertat indestriable del règim català i fonamental en totes les seves manifestacions.

Antoni de Vilaplana encapçala el seu estudi sobre algunes constitucions, fent notar que «*de iure naturali omnis persona et omnis res erat libera*»: per Dret natural tota persona i tota cosa són lliures; i que, si tenen restringida la seva llibertat, és perquè «*quis dominio alieno, contra naturam subiicitur*»: després foren estatuïdes lleis contra la naturalesa de les coses (Vilaplana, prefaci, n. 1 i 2).

De la llibertat, Solsona diu que «*nihil gratius et nobilius*»; i, per tant, «*est semper fauendum, cum sit res adeo magna*»: res no hi ha de major noblesa, ni que sigui tan grat i estimable, i que més mereixi ésser constantment salvaguardat» (*Quinta Celula*, n. 3). Mieres afegeix que «*libertas est inestimabilis*», perquè «*naturaliter quis nascitur liber*»: la llibertat és una prerrogativa inestimable perquè és do de naturalesa. I, perquè s'entengui bé de quina llibertat parla i quin sentit hi dóna, diu que és «*libera voluntas*», que «*non potest esse pro parte*», i que «*dicitur factum contra libertatem ex quo quis timidior efficitur*» (Mieres, col. 7, cap. 2, n. 10; col. 7, cap. 8, n. 15; col. 7, cap. 8, n. 11). Es a dir: que és prerrogativa de l'esperit; que no és respectada si, en part, és negada; i que és con-

tra la seva naturalesa tot allò que aplanava la voluntat, fent-la més temorenca. El mateix autor diu, també: «*et illud liberum est quod fieri potest, alio non uolente contradicere*» (*ibid.*, col. 7, cap. 8, n. 19), o sigui que és lliure aquell qui pot actuar sense que ningú el pugui contradir.

La paraula «llibertats» és la que resumeix i comprèn alhora el conjunt de les lleis, les normes de relació i les aspiracions ciutadanes. A les Corts de 1454, quan el diputat Joan de Margarit, bisbe de Elna, es dirigeix al rei per a demanar-li que respecti la constitució de la «quasi vídua» Catalunya, tot el que li diu és que ha de «conservar-li les llibertats per los gloriosos reys passats e present a ella otorgades» (Coroleu, part 3, col. diplom., cap. I); cosa que ja havien dit les mateixes corts al moment de néixer, en 1283, afirmant que «a la reyal Excel·lència pertany, als seus sotmesos llibertats e franqueses atorgar» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 19, llei I).

Allò que dóna, però, major idea del caràcter fonamental que té la llibertat en el nostre règim, no són els elogis i les invocacions que hom en fa, sinó l'abast que hom li reconeix.

V

ELS LIMITS DE LA LLIBERTAT

En el règim català, els límits de la llibertat no els fixa l'autoritat, ni per tant les lleis, que són obra seva, perquè la norma suprema del règim no és un poder moderador encarnat en cap home, sinó un dret que està per damunt les seves facultats, o sigui el Dret natural. Allò que determina fins on pot arribar la llibertat, i en què pot ésser cohibida, són els drets inherents a la humana naturalesa, els quals avui s'anomenen drets de ciutadania.

El Dret natural està per sobre les prerrogatives del poder, i «*ex quae sunt Iuris naturalis et gentium tollere non potest*»

(Càncer, part 2, cap. 2, n. 81): el poder no pot limitar allò que el Dret natural garanteix, car «*quae enim Iuris naturalis sunt, immutabilia sunt*» (Font., *Dec.*, decis. 429, n. 18). Allò que és de Dret natural, és immutable. També el Dret natural està per sobre la llei; per aquest motiu, «*multa pro libertate contra ius rigorem statuuntur*» (Mieres, col. 7, cap. 8, n. 6): sovint han estat estatuides prescripcions contra el rigorisme legal, a fi de salvaguardar la llibertat. Fins el costum, que és l'instrument de la llibertat d'actuació, hi està supeditat; i, així, «*consuetudo contra Ius naturale non inducitur*» (Peg., *Decisiones*, cap. 34, n. 3): «no és admissible que es consolidi contra allò que el Dret natural estatueix». O, com diu Socarrats: «*quando contradicit Ius naturali*» (Socarrats, p. 483, n. 46): «quan hi està amb contradicció».

Aquesta com supeditació de l'autoritat, la llei i el costum a una mateixa norma superior, és alhora la garantia i el límit de la llibertat d'actuació; perquè és una garantia de respecte, superior a les decisions del poder, i un límit que està per damunt de les seves facultats.

VI

EL CONCEPTE D'AUTORITAT

Segons Jaume I, el rei, que és qui encarna l'autoritat, ha d'esforçar-se a «resemblar la voluntat e beneplàcit de Déu» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 1, llei 3).

Pere el Cerimoniós, en un parlament que féu a les Corts de Tarragona de 1370, s'expressa en aquests termes: «Senyor e regidor del poble deu ésser just regidor, savi e prudent. Per ço com los reys són lochtinents de nostre Senyor en aquest món, deuen fer lur poder de ressemblar a ell com més poden, e en especial li deuen semblar en aquella vir-

tut de justícia la qual principalment los és encomendada per ell» (Coroleu, part. 3^a, col·lec. diplom., III).

Aquesta concepció de l'autoritat coincideix, en la seva base, amb la concepció general que veu en aquell qui l'encarna el representant de Déu; però hi resulta completament oposada en la conseqüència que la ideologia política absoluta n'ha deduït. No reconeix al sobirà un absolutisme de facultats sobre els ciutadans per a fer-se obeir, sinó que, al contrari, li assenyala l'obligació d'assemblar-se-li en la recia administració d'elles, principalment no essent injust.

L'infant Joan, germà i lloctinent d'Alfons IV, diu així en les Corts de Barcelona de 1456: «Nenguna cosa tant lo bon príncep no deu girar la sua pensa, com aquelles per les quals la honor de Déu e de la sua excellent Mare e dels altres sancts e sanctas de Paradís, és exalçada, e los poblats a ells súbdits, de scàndols, de sinistres que seguir se porien, són preservats» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 2, llei 1). D'aquest text, que estatueix la celebració de la festa de la Immaculada Concepció, el que ens interessa és l'afirmació que el príncep ve obligat a preservar d'escàndols (es a dir, de mals exemples, especialment) els pobles que governa.

Les Corts de Barcelona de 1481 concretaren en què consistien aquests mals exemples, i posaren en boca del rei el següent reconeixement: «Poc valdria fer leys e constitucions, si no eren per Nós e nostres oficials observades» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 17, llei 11); és a dir, que l'autoritat té l'obligació cabdal de sotmetre's fidelment a les lleis i complir-les. Es el mateix que les corts de Montçó exigien a Joan II, bo i recordant-li que havia de «tenir, complir e servir... los usatges de Barcelona, leys, constitutions de Cathalunya, privilegis, libertats», etc. (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 17, llei 9).

L'usatge *Emparamentum* estableix que ningú s'ha de considerar facultat per a «trençar, corrompre o falsar» les coses garantides per l'autoritat, perquè «fe e justícia e pau, veritat de príncep ab què tot regne és governat, valen regne e més que regne» (*Const.*, vol. I, llib. 10, tít. 1, us. 2). Es a dir, que la fe, la justícia i el respecte a la veritat que

el príncep està obligat a servir, són de més alta estima que els seus drets al regne.

I, en efecte, en el concepte d'autoritat que preconitzen els juriconsults comentadors de les *Constitucions*, les obligacions prenen una importància molt superior a la dels drets. Joan de Socarrats no troba més escaient manera de definir els drets, que encaixant-los precisament en una subjecció, i dient: «*Non enim praesumitur placere principi, nisi super possibili et honesto et quod sit iustum et uerum*» (p. 483, n. 46): no es pot presumir que pugui plaure a l'autoritat, sinó allò que és possible i honest, just i vertader. Callís diu que l'home que representa l'autoritat, ha d'ésser l'encarnació del qui porta «*ad pacem et iustitiam ac tranquillitatem et ad bonum statutum totius tarrae*» (cap. 8, n. 3).

Per aquest motiu, el rei no és una potestat absoluta: «*Rex in Cathalonia non utitur absoluta potestate*» (Font., *Dec.*, decis. 530, n. 24). Callís afegeix que «*princeps in Cathalonia debet esse communis persona*» (*Viuidarium militia praerrogatiuae militaris ac de Moneta tractatus*, cap. 6, n. 17). I Mieres diu, expressament i concreta, que «*in Cathalonia dominus rex non utitur potestate absoluta*» (Mieres, col. 10, cap. 35, n. 15): el rei a Catalunya no té potestat absoluta; i «*non habet locum quod Principi placuit legis habet uigorem*» (col. 8, cap. 2, n. 19): la voluntat règia no fa llei.

VII

ELS LIMITS DEL PODER

Mieres expressa la plenitud de facultats del poder, també per mitjà d'una limitació: «*Princeps omnia potest, dummodo non sit prohibita a iure uel constitutione*» (Mieres, col. 10, cap. 1, n. 39). L'autoritat pot tot allò que el Dret

i la llei no prohibeixen; el seu poder està supeditat a aquest doble límit.

El Dret a què està supeditat és el Dret natural: «*Princeps non potest se eximere a iuribus naturalibus*» (Peg., *Decisiones*, cap. 39, n. 7). Fontanella ho diu amb aquesta gràfica expressió: «*Licet princeps sit caput Iuris ciuilis, est tamen pedibus Iuris naturalis*» (Font., *Dec.*, decis. 429, n. 19): «l'autoritat, que és el cap de la llei, està sota els peus del Dret natural».

Com que els drets de ciutadania són inherents a l'humana naturalesa, d'aquesta supeditació deriven les limitacions del seu poder. Per això, el príncep no pot ordenar res contra la pública utilitat; ha de jurar «*iura regni seruare incoluma et illesa, suasque preheminencias et praerrogativas illibatas seruare*». Perquè fer el contrari «*redundat in regni praeiudicium*» (Ferrer, 3, n. 48). Tampoc pot ordenar res contra el dret constituït: «*Pragmaticas facere poterit, et ordinationes, dummodo non sint contra dicta iura patria*» (Mieres, col. 2, cap. 18, n. 2). «*Rex et eius officiales tenentur ad prouinciae legum obseruandum*» (Peg., *Decisiones*, cap. 65, n. 2).

Diu Eiximenis, referint-se al respecte a les lleis: «Llegim com lo rei de Aragó, en Pere, digué a un servidor seu que «lla va la llei on vol lo rei»; e respòs un savi hom al rei, qui era present, e dix —Hoc, mas no deu ésser rei qui no té la llei, e no serve aquella—» (cap. 8). I explica la necessitat que el rei se sotmeti a les superiors normes de justícia: «¿Com se porà abstenir de furtar e de tiranejar lo cavaller, o lo noble hom, envers los vassalls, quan veu que lo rei o lo gran prelat fa semblant?» (l. c.).

VIII

LA MISSIO DE GOVERN

L'autoritat té una missió a complir, que constitueix la seva raó d'ésser. Aquesta missió és expressada per Pere III, en un parlament a les Corts de Montçó de 1382, amb les següents paraules: «A tot poble és legut e pot demanar a son príncep e senyor la sua presència per tres coses: la primera per demanar gràcies e libertats; la segona per demanar justícia e egualtats; la terça per defendre lurs béns e heretats» (Coroleu, part. 3^a, col·lec. diplom., cap. 1). La missió de l'autoritat, doncs, no és considerada com un exercici de drets superiors, sinó com un càrrec d'obligacions; l'autoritat existeix per a accomplir el que «li és legut», i les coses que els governats li poden demanar constitueixen les seves obligacions cabdals. Són deures que concorden essencialment amb les limitacions a les quals està subjecta: ha de garantir-los les llibertats; ha d'assegurar-los un règim de justícia; ha de defensar-los la pacífica possessió de llurs béns; això és, en resum: no pot trepitjar les prerrogatives que tenen per Dret natural i per llei.

En un altre parlament fet a les Corts de Tarragona de 1370, Pere III explicava el mateix concepte dient que els seus predecessors havien estat «justs e bons regidors», i per això els governats hi «han trobada en ells justícia, e egualtat, e repòs» (Coroleu, *l. c.*, cap. 1).

El príncep Joan, actuant de lloctinent de Pere III, exposava amb les següents paraules el contingut d'aquesta obligació de justícia, en una seva pragmàtica atorgada el 18 d'octubre de 1384: «*Cogit nos iustitia debitum, ut nedum subditorum damna fraudes et pericula adseremus, uerum etiam materiis nude preuenire possunt toto studio et uiuibus obuimus*» (Const., vol. II, llib. 7, tít. 4, llei 1). És a dir: el deure de justícia ens obliga, no sols a evitar als súbdits

els danys, frauds i perills, sinó també a què amb tota cura, i tant com puguem, n'evitem les causes.

Coincidint en el mateix concepte, Jaume II ja havia dit, en una pragmàtica signada el dia 17 de les calendes de setembre de 1316, que pertocava a la suprema autoritat del rei «*in suis favere libertatibus, et eorum immunitates servare*» (*Const.*, vol. II, llib. 4, tít. 5, llei 1): «afavorir les llibertats dels ciutadans i respectar llurs immunitats».

Una lletra de Pere III, de 1283, al Consell de Cent de Barcelona, dóna idea del sentit eminentment realista d'aquests conceptes dient: «*Nos autem considerantes quod omnibus subditis nostris tenemus benefacere, et quod regalis benevolentiae est intendere utilitatibus subditorum*» (*Campmany*, vol. II, doc. 21). Entén, doncs, que és obligació del rei beneficiar els seus súbdits i prosperar les coses que els són d'utilitat.

Lluís de Peguera expressa els deures de l'autoritat en aquests termes: «*Officium regum proprium esse nedum cogitare de utilitate communi et singulorum, ut subditi in pace securi ac tranquillè uiuere queant... sed etiam facere iudicium atque iustitiam*» (*Peg.*, *Praxis*, cap. 2, n. 7). Això és: és propi de qui exerceix l'autoritat, no sols preocupar-se de la utilitat pública, i de la de cadascun dels governats perquè puguin viure en pau, sinó també mantenir el predomini de la justícia. I la raó la donava ja un dels usatges compilats per Ramon Berenguer, dient: «car per inic príncep e sens veritat e sens justícia, se destrueix e pereix per tots temps la terra e sos habitants» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 21, us. 1).

L'oblit de la missió de l'autoritat pels qui l'encarnen, o sigui l'abús de les seves facultats, té per conseqüència l'anorreament de la nació. Eiximenis no s'està de dir, ponderant-ho, que «és traïdor príncep a son vassall com li trenca la fe» (cap. 8); i que: «Sapiats per cert que príncep que no serva la fe a sos vassalls, que per infaeltat de vassalls ha de morir...»; «car en aquest cas aital príncep pert tot lo cor dels súbdits, e per consegüent llavors la cosa pública va a terra» (cap. 15).

IX

LES NORMES DE GOVERN

Una de les normes de govern, dins la concepció catalana, és «demanar a tot hom consell» (Eiximenis, cap. 37). Una altra és l'exemplaritat del governant: «La cosa pública més e mills se ha de mantenir ab bons costums, que no ab armes» (*ibid.*, cap. 6). I una altra és no tolerar gents inútils en la comunitat: «Cascú en la comunitat deu ésser ocupat, gran o poc, dret o contret, hom o fembra» (*ibid.*, cap. 22).

Aquestes normes són les que constitueixen l'essència d'un règim democràtic: subjecció del govern a l'opinió dels governats; ordre basat en la moral exemplaritat, defugint els procediments de violència; igualtat en el treball.

La primera d'aquestes normes l'explica Eiximenis dient: «Cosa és sobiranament profitosa a la cosa pública, ço és; que, cert temps de l'any, cascú fos request de proposar en certs llocs de la comunitat les millors coses que sabés per profit del comú, car més veen molts que pocs. E moltes coses posa Déu en lo cor d'un simple hom que no les posa en lo cor dels majors» (cap. 37).

Insisteix en l'exemplaritat, puix que «l'home ab poc seny posat en regiment és abominable e terrible, lo qual a tots sos súbdits aporta dolor e desolació, desplaer e damnatge... ab lo dimoni pestilent de la dignitat personal e senyoria» —això és, amb la seva suficiència, orgull i esperit de dominació—; perquè «persegueix qui es vol per bo que sia, e exalça qui es vol per mal que sia, ab la mala ajuda de la potestat» (cap. 27).

I en el que fa referència a la igualtat en el treball, fins demana mides de coerció contra els qui formen les més altes classes socials, perquè sovint són culpables d'atemptar-hi.

Així diu que «los grans senyors que aital gent tenen en sa casa (gents ocioses) e els defensen per tal quant se'n serveixen a llurs bandos mantenir, devien ésser gitats de la comunitat» (cap. 37); perquè els homes que no treballen són el sement «de lladres, e de bergants, e de murmuradors, e de gastants lo pa debades» (cap. 37).

X

LA FUNCIO LEGISLATIVA

De totes les facultats de govern, la cabdal és la funció legislativa, perquè estatueix la norma amb què la governació ha d'ésser realitzada. En el concepte català, però, aquesta facultat no és ordenadora, sinó únicament expressiva; és a dir, no atorga a l'autoritat poder per instituir el Dret, sinó tan sols per a convertir-lo en fórmules legals que en siguin expressió.

Quan, el 1413, les Corts de Barcelona prenen l'acord de compilar les lleis, ho fan per tal que «sien pus manifestas e intelligibles» no precisament per als qui tenen l'ofici o l'autoritat d'imposar-les, sinó per als qui les han d'invocar: «axí letrats com no letrats e mers lecs, e, per consegüent, mils puxen saber lur dret e justícia» (*Const.*, proemi, llei 1).

Joan de Socarrats expressa el concepte que té de la funció d'estatuir la llei, amb aquests termes: «*Scriptura non interuenit ut ius scriptum per eam fiat, sed ut memoria comandetur*» (p. 3, n. 5); entén doncs que la missió de l'autoritat no és crear el Dret, sinó escriure'l, perquè pugui ésser recordat més fàcilment.

El Dret i la justícia que el legislador expressa en formular la llei, són anteriors i superiors a ella; la funció legislativa és l'instrument que els recull i els presenta en forma concreta i fàcilment recordable. També Socarrats diu que hom es-

criu la llei «*ut melius possit teneri mente, potest redigi in scripturis, ad memoriam eius*» (p. 3, n. 6): per tal que hom pugui tenir-la més present i fer-ne memòria.

Xammar, expressant la mateixa idea en termes més filosòfics, diu que l'home, per intuïció, té coneixença del bé i del mal, però que no sempre té prou capacitat per comprendre com hi ha d'ajustar els seus actes; d'aquí en ve la utilitat de la llei (Xammar, *Of.*, part I, qüest. 16, n. 31) i, per tant, la justificació de les facultats legislatives de l'autoritat.

En conseqüència, si la funció legislativa es justifica per la conveniència de formular el Dret en regles que en facilitin la recordança i ajudin a aplicar-lo bé, l'autoritat no pot crear el Dret, sinó únicament recollir-lo, o sigui respectar-lo, sotmetre-s'hi, i mostrar-lo en normes clares i expressives.

La funció legislativa, doncs, ha d'ésser usada solament quan una necessitat ho justifica: «*Non nisi instante necessitate*» (Xammar, *Of.*, part I, qüest. 16, n. 51); perquè «*legum multiplicatio quoddam servitutis genus inducit*» (*ibid.*, n. 50): la multiplicació de lleis ofega la llibertat del ciutadà imposant-li com una mena de servitud. I, no res menys, perquè la llei «no deu ésser feta per profit personal del príncep ne d'altre particular» (Eixim., cap. 8), sinó, com recordaven les Corts de Barcelona de 1432, «per deffensió e gran utilitat de la cosa pública del Principat de Cathaluña» (*Const.*, vol. I, llib. 7, tít. 11, llei 1): a utilitat dels legislats.

XI

EL CONCEPTE DE LLEI

Si la funció legislativa té per objecte expressar el Dret en fórmules, la llei no és el Dret, sinó una expressió externa del Dret. Així diu Mieres: «*Lex, proprie loquendo, non est ip-*

sum eius, sed aliqualis ratio iuris» (col. 6, proemi, n. 4): la llei no és el Dret, sinó una certa manera, una assenyada expressió del Dret. «*Ratio legis et Iuris idem sunt*» (col. 8, cap. 2, n. 62): el Dret i la raó d'ésser de la llei, no pas la llei, són una mateixa cosa. Per aquest motiu diu Xammar: «*Lex natura est participatio in aeterna lege*» (Xammar, *Of.*, part I, qüest. 16, n. 21):

Jaume I es mostrava compenetrat amb aquest reconeixement, quan, al capítol cinquè dels que estatuí a Tarragona en 1234, deia: «Per ço que los innocents per pecadors no sien punts...» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 10, llei 4); car per a ell la llei és una assegurança instituïda per a evitar que els complidors siguin mesurats de la mateixa manera que els dignes de càstic.

El concepte persisteix a través del temps. Mieres diu: «*Ratio autem cogit leges fieri, ut humana improbitas coerceatur metu earum; et ut uita innocentium sit tuta inter noxios*» (col. 11, cap. 3, n. 48); això és: el seny força a redactar lleis perquè la humana improbitat es vegi cohibida, i la vida dels complidors sigui segura entre la dolenteria. «*Inter improbos innocentia tuta sit*» (Xammar, *Of.*, part I, qüest. 16, n. 60).

La llei, en conseqüència, és una garantia de pau per als qui obren bé, i una garantia de llur llibertat d'actuació que els assegura dues coses: la impunitat en allò que es refereix a llurs actes, i la defensa en allò que es refereix als actes d'altri. Mieres explica de la següent manera aquest aspecte de la llei: «*Dicitur lex eo quod legitime agat*» (col. 6, proemi, n. 1): s'anomena llei perquè actua legítimament. Aquesta frase resultaria una redundància si no es tingués present que la llei no crea el Dret, sinó que es limita a expressar-lo; perquè mereix doncs el nom de llei, ha d'ésser conforme a un altre principi superior a ella.

Aquesta llei superior és la que feia dir a Fontanella: «*Quae enim Iuris naturalis sunt, immutabilia sunt, nec ea princeps tollit*» (Font., *Dec.*, decis. 429, n. 18 i 19); o sigui, que la llei natural, a la qual l'autoritat ha de viure sotmesa i que fa advertir a Peguera que «*nulla est enim lex*

obligatoria nisi quatenus deriuatur a lege diuina» (Peg., *Praxis*, cap. 12, n. 9), n'obliga si no és expressió de la qui té per essència el principi d'aquella, en la qual és essencial que la responsabilitat presuposa llibertat de determinació.

La llei és doncs l'expressió externa d'altres normes d'actuació, superiors als determinis del legislador i encarnades en el Dret natural.

XII

LA FORMULA LEGAL

El problema de les fonts originàries de la llei queda escatit en el d'esbrinar el seu concepte. La llei, però, no és un pur teorisme, sinó una fórmula externa que encarna prescripcions concretes; perquè existeixi, cal que l'esperit que exterioritza prengui cos en una realització, i, per tant, que el legislador determini el seu naixement. Dins el règim català, la llei no és inspirada per cap decisió especulativa, sinó pels fets. Fontenalla expressa aquest principi en les següents paraules simplicíssimes: «*Ius oritur ex facto*» (Font., *Pact.*, c. 4, gl. 13, part. 2, n. 13 i 14): el dret neix dels fets; la llei, en el sentit en què Fontanella parla, és determinada pels fets.

Heus ací diverses fórmules emprades pels textos legals de les Corts catalanes, en les quals trobem reconegut aquest principi: «Com segons que experiència nos ha mostrat» (Corts de Montçó de 1387, *Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 17, llei 9); «Per quant quiscun dia experiència mostra» (Corts de Montçó de 1470, *Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 64, llei 5); «Com experiència mostra» (Corts de Barcelona de 1493, *Const.*, vol. I, llib. 13, tít. 9, llei 2); «Com la experiència hage ensenyat» (Corts de Barcelona de 1702, *Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 17, llei 23); «Essent la contingència dels casos y dels fets...» (Corts de Barcelona de 1702, *Const.*,

loc. cit.); «Reprehensible no deu ésser judicat si segons la varietat del temps los statuts humans també se varien» (Corts de Lleida de 1364, *Const.*, vol. III, llib. 1, tít. 6, llei 3).

Les lleis són doncs, en aquest sentit, una formulació dels superiors principis que constitueixen la llur essència, inspirada en l'experiència.

XIII

CARACTERISTIQUES DE LA LLEI

La llei, perquè en mereixi el nom, ha d'ésser santa, equitativa i justa: «*Ut legis nomine fulciatur, debet esse sancta, equa et iusta*» (Ferrer, n. 4).

Antoni d'Oliba ensenya en què han de consistir aquestes qualitats; diu així: «*Debet esse honesta, secundum naturam et consuetudinem patriae, temporisque conueniens, utilis et necessaria, clara et aperta*» (*Act.*, part 1, llib. 3, cap. 2, n. 7): cal que sigui honesta (és a dir, ajustada als principis de la moral), que s'avingui amb la manera d'ésser dels legislats i amb llurs costums, que s'adigui als temps, i que sigui útil, convenient fins a la necessitat, clara i fàcilment intel·ligible.

Eiximenis, amb el practicisme típic de l'esperit català, referint-se a la compenetració amb què la llei ha d'ajustar-se a la manera d'ésser del poble, diu que cal que les gents es regeixin «per costumes e lleis de la terra, les quals saben e entenen així los pagesos com los lletrats» (Eixim., cap. 28).

La raó per la qual la llei ha d'ésser «*secundum naturam et consuetudinem patriae*», no és una raó política, sinó de Dret natural, perquè és la necessitat de fer-la eminentment intel·ligible i practicable als legislats.

Per assolir aquestes característiques cal que els textos legals siguin breus: «*legem breuem esse*» (Xammar, *Of.*, part.

1, qüest. 16, n. 55). «*Fateor bonum legislatorem nimiam legum et praeceptorum multitudinem uitare debere... quia nimia leges fastidium et contemptum subditis pariunt, obliuioni dantur, et occasionem delinquendi et transgredendi praecepta praebent*» (*ibid.*, n. 50): perquè les lleis que multipliquen els preceptes i baixen a nimietats, recapten el fastidi i el menyspreu dels qui han d'acomplir-les, hom les oblidava aviat, i són causa de transgressions i delictes.

Segons Eiximenis les lleis han d'ésser «a tots mirall de veritat e retgla de justícia, e ferm fundament de tots qui amen la comunitat» (Eixim., cap. 8). Si no reuneix aquestes condicions, la llei ha d'ésser rebutjada; i, en efecte, els Usatges ja foren redactats perquè les lleis que al seu temps estaven en vigència, les havien perdudes. En un d'ells es diu que «de grat deuen ésser rebuts e seguits, car no són mesos sinó per la aspresa e duresa de la ley» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 14, usatge 2); és a dir, que van ésser escrits per a substituir lleis esdevingudes aspres i dures.

La característica més sobresortint de les lleis, la que resumeix i presuposa totes les altres, es que siguin equitatives. Per aquest motiu, segons expliquen els jurisconsults, les lleis canòniques i romanes són aplicables en concepte de supletòries de les catalanes. Oliba diu, en efecte, que aquestes lleis regeixen «*tamquam aequas et iustas*» (part 1, llib. 3, cap. 2, n. 21). I Mieres afegeix que el Dret Canònic «*in multis corrigiit Ius ciuile, et est magis aequum*» (col. 6, cap. 17, n. 77): millora el Dret Romà, perquè és més equitatiu.

XIV

FINALITAT DE LA LLEI

Segons les Corts de Barcelona de 1493, la finalitat per la qual es promulguen les lleis és de «donar expedició a la justícia» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 27, llei 3); o, com

deien les de Montçó de 1547: «la bona y prompta expedició de la justícia» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 27, llei 3).

Aquesta finalitat, però, encara resulta poc concreta per a representar una aspiració essencial en un règim amarat de realitat, com el nostre, que es fonamenta de més a més en el principi que hom ha de legislar solament en cas de necessitat. Per aquest motiu, els textos legals solen indicar-la d'una manera aplicada i concreta, com podem comprovar en les fórmules següents: «Per abreujar plets e despesas de aquells esquivar...» (*Const.*, vol. I, llib. 7, tít. 7, llei 2); «Per tal que a las frauds las quals en las cosas devall scritas havem trobat ésser fetas, sie ocoregut» (*ibid.*, tít. 66, llei 7); «Per tal que tota matèria de suspita, de affinitat, de consanguinitat, de amor, de oy e de favor sie tolt...» (*ibid.*, tít. 66, llei 8); «Car la utilitat dels sotmesos nostres no requer...» (Corts de Perpinyà de 1351) (*ibid.*, tít. 66, llei 11); «A reprimir la avarícia...» (Corts de Cervera de 1359) (*ibid.*, tít. 64, llei 3); «Per repòs de la cosa pública del Principat e per tolre vexacions...» (Corts de Barcelona de 1422) (*ibid.*, tít. 45, llei 1); «Per levar tot dubte» (Corts de Montçó de 1547) (*ibid.*, llib. 4, tít. 6, llei 1); «Per quant és necessari...»; i «Per conservar los patrimonis dels poblats...» (Corts de Montçó de 1585) (*ibid.*, llib. 4, tít. 7, llei 1, i tít. 6, llei 1). Les darreres de Barcelona (de 1702) eren fidels a la mateixa orientació: «Desitxant evitar y repellar quan se puga las difficultats e impediments...»; «Com sia cosa molt convenient...»; «Per evitar los abusos...»; «Per obviar los notables danys resúltan y poden resultar...» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 17, llei 25; *ibid.*, vol. I, llib. 1, tít. 22, llei 1; *ibid.*, llib. 3, tít. 7, llei 20; *ibid.*, tít. 31, llei 4).

Peguera concreta encara un aspecte més de la finalitat de la llei, dient: «*Omnis lex debet esse pro communi ciuium salute instituta*» (Peg., *Decisiones*, cap. 51, n. 2): tota llei ha d'ésser estatuida per a la comú utilitat dels ciutadans. Aspecte que Eiximenis glossa amb la següent comparació: «Així com la medicina no és feta per profit del metge, ans és solament per procurar salut al malalt, així la llei no deu

ésser feta per profit personal del príncep ne d'altre en particular, mas a profit de la cosa pública» (cap. 8).

Aquí (com és freqüent en el llenguatge jurídic) el mot «príncep» designa en general l'autoritat, o més concretament l'Estat. Aquesta concepció de la finalitat per la qual són formulades les lleis, queda resumida en un principi general que forma l'essència del règim català, fins a l'extrem d'haver motivat que es digués, amb raó, que hi queda explicat i justificat completament: la finalitat de les lleis és assegurar la llibertat d'actuació, i el predomini de l'equitat en l'ús d'aquesta llibertat. Fontanella arriba a dir: «*Lex non procedit cessante aequitate, ut quia magis dilectus excludetur*» (Font., *Dec.*, dec. 485, n. 19); o sigui, que una llei deixa d'ésser invocabable quan no assegura l'equitat de la solució, perquè li manca allò que té de més estimable.

Quant a la seva finalitat d'ésser salvaguarda de les llibertats ciutadanes, la demostren quatre característiques essencials, que són: el caràcter que la llei té d'un pacte entre l'autoritat i els governats, el predomini del costum sobre la fórmula legal escrita, el dret de rebutjar la llei, i el de faltar a la llei.

XV

LA LLEI COM A PACTE

El principi que la llei és un pacte entre l'autoritat i els governats, és un dels més elementals del règim català i una base essencial de la doctrina jurídica, tant del legislador com dels juriconsults.

Ripoll, repetint un concepte que tots els tractadistes exposen constantment, diu: «*Leges paccionatas uiuimus in Cathalonia*» (Ripoll, cap. 31, n. 50): a Catalunya les lleis són paccionades.

El pacte és entre el rei i el poble, això és, entre l'autoritat

i els governats, i té les característiques d'un contracte entre les dues parts: «*Leges siue constitutiones huius Principatus habent speciem contractuum inter regem et populum*» (Xamar, *Off.*, part. 1, qüest. 15, n. 75); i així està «*expresse determinatum in Cathalonia*» (Callís, f. 5, n. 10). «*Est autem hic modum condendi legem laudabilis*» (Oliba, *Act.*, part 1, llib. 3, cap. 2, n. 13): aquesta manera de fer mereix d'ésser lloada.

Per aquest motiu, «*in Cathalonia rex solus non condit leges, sed rex cum populo, et eis adstringitur etiam rex sicut caeteri, et eius iurat se observaturum in ingressu sui regiminis in uim*» (Font., *Dec.*, decis. 283, n. 7). Això és: a Catalunya el rei, per ell sol, no pot legislar; legislen rei i poble juntament, i les lleis obliguen el rei tant com els altres, i, en entrar en vigència, el rei jura que les complirà; i no sols l'obliguen a ell, sinó a ell i als qui tenen autoritat per ell: «*rex et eius officiales*» (Peg., *Decisiones*, cap. 65, n. 2).

La idea que la llei és un pacte, apareix ja a la primera compilació legal catalana, els Usatges. Després, sense haver pres encara estat legal, segueix essent posada en pràctica pels reis, i dóna origen a les Corts catalanes quan aquestes assemblees encara no existien en cap Estat d'Europa.

Ramon Berenguer, a mitjans del segle XI, promulga els Usatges «per acort e ajustament dels magnats de lur terra» (*Const.*, vol. I, llib. 9, tít. 15), i ho fa a l'estil franc, en cort composta de «prínceps, bisbes, abbats, comtes, vescomtes, comdors, vervessors, philosophs, savis e jutges» (*ibid.*, llib. 1, tít. 15), de manera que, si formula la llei, és «per bon usatge e ben authoritzat per lurs hòmens» (*ibid.*, llib. 9, tít. 15).

Quan Alfons I, el 1173, vol «injúries foragitar, batallas pacificar, pau stablir», ho fa «haüt consell a Fontdaldara, sobre açò tractament e deliberació ab lo baró Huc archebisbe de Tarragona, legat de la seu apostolical, e ab tots sos suffraganis, e ab tots sos magnats e barons», i promulga la llei perquè «ab un coratge a tots ensems justa cosa e egual és vista e expedient a la comuna utilitat» (*ibid.*, llib. 10, tít. 2); i, en fermança, una representació dels reunits

signa el text amb ell. Al 1192, quan promulga una altra llei per a establir un règim de pau i treva profitós als «universos prelats de las esgleyas e monestirs, e a tots hòmens religiosos, e a tots magnats e cavallers, e encara a tots prohòmens e poble axí de ciutats com de vilas... així lecs com literats, ab totas las cosas e possessions, e hòmens e fembras lurs», també hi fa intervenir i signar una representació dels estaments directament interessats, «e Guillem de la Bassa, notari» (*ibid.*, llib. 10, tít. 11).

Pere I fa el mateix, en promulgar-ne una altra en les corts de Barcelona de 1198 i també en les de 1208 de Barcelona, 1202 de Cervera, i 1207 de Puigcerdà (*ibid.*, llib. 10, tít. 11, lleis 3, 4, 5 i 6).

Jaume I, quan legisla a Barcelona, l'any 1228, «volent seguir las vestígias e exemples de nostres antecessors», crida també a consell els mateixos prohoms i «molts altres cavallers e ciutadans e prohòmens de vilas de Cathalunya» (*ibid.*, llib. 10, tít. 11, llei 7). I en 1225 convoca a Tortosa els «bisbes, nobles e ciutadans de Cathalunya, ...per donar a nós consell» (*Const.*, vol. 3, llib. 10, tít. 3, llei 2).

Aquests bisbes, nobles i ciutadans són la llevor dels braços o estaments de les Corts, instituïdes pocs anys després, o sigui en 1283, regnant Pere II, per la famosa llei que diu: «Una vegada lo any, en aquell temps que mills nos serà vist expedient, nós e los successors nostres celebrem dins Cathalunya general cort als cathalans, en la qual ab nostres prelats, religiosos, barons, cavallers, ciutadans, e hòmens de vilas, tracten del bon stament e reformació de la terra» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 14, llei 1).

Les Corts catalanes funcionen sense interrupció fins que Felip V sotmeté Barcelona amb la força de les armes, i destruí les institucions pairals, és a dir, mentre Catalunya es pogué regir per ella mateixa.

La força contractual de la llei és expressada unes vegades tàcitament, pel fet d'ajustar la seva acceptació al procediment propi de les Corts, i altres vegades expressament, quan el rei sancionava llur proposta amb el sacramental «Plau al senyor rei».

Guillem de Vallseca dona una visió gràfica del contracte, fent present que «*in Curiae Barcinonae domini regis Petri II, et in curia Montisalui, et in ceteris curiis... interuenit stipulatio notarii et iuramentum Domini regis quod est omnino seruandum*» (fol. 118, n. 4); és a dir, que a les corts de Barcelona, a les de Montçó i a les altres corts, hom estipula una convenció, que a més d'ésser jurada pel rei, és intervinguda per notari, i que el rei queda obligat a complir.

El monarca no pot eludir el compliment d'aquestes convencions, ni pel subterfugi d'atorgar rescriptes, perquè «*rescriptum contra constitutionis Cathaloniae non ualet*» (Mieres, col. 8, cap. 1, n. 8), ni per mitjà de pragmàtiques: «*Non posse uenire ad promulgatione pragmaticarum, absque derogatione iuris nostri resistentis*» (F. Ferrer, *Euidenciale*, 3, n. 5). I això no sols contra les lleis generals votades en Corts, sinó àdhuc contra les especials: «*ut pragmatice non solum contra constitutiones et leges municipales et communes aedite careant firmitate, sed contra leges particulares*» (*ibid.*, n. 57). Per aquesta raó, en parlar de les lleis que obliguen el rei, els jurisconsults empen la paraula «pacte» en lloc de «lleis»; així diu Mieres: «*Dominus Rex, fiscus et omnes alii, ex pacto tenetur soluere uectigalia et gauelle Generalis Cathalonie*» (col. 6, cap. 28, n. 38).

XVI

SUPREMACIA DEL COSTUM SOBRE LA LLEI

El costum és el Dret que estatueixen els legislats amb llur actuació; això és: el fruit de la llibertat d'actuació dels ciutadans. La llibertat és tant la seva base, i hi és tan ampla, que Socarrats, per a donar-ne idea, diu: «*Consuetudo non semper rationalibus exigitur, modo sit tolerabilis*» (p. 463, n. 60): al costum no s'exigeix que sigui racional; n'hi ha prou amb què sigui tolerable.

El costum és el «*ius non scriptum, moribus et usibus populis, uel maioribus partis, recte iniciatum et constitutum*» (Socarrats, p. 522 i 523, n. 6): és el Dret no escrit, estatut pel poble o la major part d'ell, amb la seva recta manera de fer.

Mieres, recordant sant Tomàs, diu: «*Licet multitudo populi non habeat liberam potestatem remouendi legem a superiore positam; tamen ipsa consuetudo in tali multitudo praeualens obtinet uim legis*» (col. 10, cap. 23, n. 12). Encara que el poble no tingui la facultat a derogar la llei promulgada per l'autoritat, si fa prevaldre un costum, aquest costum tindrà força de llei. Així diu Mieres: «*Talis consuetudo populi excusaret interim a poena*» (col. 10, cap. 23, n. 13): des del moment que el poble hagués produït un costum contrari a la llei, aquesta no l'obligaria.

Jaume Callís diu que el costum té força de llei d'ençà que «*transit a moribus utentium*» (f. 7, n. 8), és a dir: d'ençà que s'estabilitza. «*Consuetudinum semper accipitur pro lege*» (F. Ferrer, 2, n. 20): el costum sempre s'ha de considerar llei. «*Est lex non scripta*» (Socarrats, p. 574, n. 14).

El costum es distingeix de la llei pròpiament dita només per aquesta particularitat; així, en assolir aquesta vestidura externa, ja perd el seu nom i s'anomena llei: «*Quoties consuetudo transit in legem scriptam, perdit nomen consuetudinis et uocatur lex*» (Socarrats, p. 3, n. 5). La identitat entre llei i costum va ésser ja consagrada als Usatges: «car longa costuma, per ley és haüda... Institució de equitat és doble, ara en leys, ara en costums» (*Const.*, vol. 1, llib. 1, tít. 15).

Adhuc no essent costum escrit, «*nullum ius est impositum quin consuetudinem non possit mutari*» (Ripoll, cap. 39, n. 138): no hi ha cap dret que no pugui canviar; perquè «*ius consuetudinarium Cathaloniae corrigit et tollit dispositionem usatici*» (Callís, f. 6, n. 4): el dret consuetudinari de Catalunya corregeix i anul·la les prescripcions dels Usatges. «*Tollit legem*» (Socarrats, p. 378, n. 88); «*lex de consuetudinem tollitur*» (Mieres, col. 6, cap. 1, n. 23 i 24); de-

roga las lleis. «*Nullum est enim ius mere positum quod consuetudine mutari non possit*» (Socarrats, p. 8, n. 11): no hi ha cap dret que el costum no pugui transmudar. «*Habet uim decreti, tenaciter tamen obseruata habet etiam uim iustitiae, dat iurisdictionem, dat mandatum... dat auctoritatem... ligat principem*» (Socarrats, p. 378, n. 8); té força de decret, i, repetit amb tenacitat, fins dóna el sentit de justícia, atorga jurisdicció, supleix l'atorgament del mandat, atorga autoritat, i trava les facultats del governant.

Fontanella explica la més sobresortint d'aquestes prerogatives, que és la relativa al sentit de la justícia: «*cum consuetudo faciat licitum quod ex se licitum non est*» (Font., *Pactis*, 11, gl. 2, n. 27), puix que el costum fa lícit allò que per si mateix no ho és.

El resum de la doctrina catalana sobre la força del costum, és concretat en l'adagi popular que diu «tractes rompen lleis». Socarrats repeteix el mateix concepte amb aquestes paraules: «*Consuetudo item potest quod pactum*» (p. 582, n. 52): el costum té tanta força com el pacte. I el pacte és la màxima expressió de la llibertat civil, com ensenya un altre adagi, que diu: «tracte és tracte»: és a dir, el pacte és la llei.

El reconeixement de la supremàcia del costum, va ésser legalitzat per les nostres Corts i eregit en norma de llur funció legislativa. Les de Montçó de 1470 es decideixen a reconèixer determinades facultats a «las Universitats de las ciutats, vilas e locs», perquè el costum ja les havia consagrat: «Com per consuetut e observància antiquíssima, de las quals no és memòria en contrari» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 58, llei 2). Les de Barcelona de 1702, reclamen al rei l'acompliment de determinats procediments legalitzats, des de feia molt temps, per diverses constitucions, no per tenir sanció legal, sinó precisament per ésser autoritats: «Per ús y costum immemorial que té força de llei» (*Const.*, vol. I, llib. I, tít. 14, llei 17).

D'altra part, la manera corrent d'invocar la llei en les *Constitucions* és integrant el llur concepte amb l'exprés reconeixement de la força del costum. Així, la continguda

al cap. 18, votat per les Corts de Barcelona de 1481, diu: «Desitjants que los Usatjes de Barcelona, Constitucions de Catalunya, Capítols de Corts, Usos, Pràcticas e Consue-tuts» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 17, llei 10). Les de Mont-çó de 1585, així com moltes d'altres, repeteixen aquesta fórmula, recordant al rei la conveniència que «usatjes, cons-titucions, capítols y actes de cort, privilegis, usos y costums sien perpètuament observats» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 17, llei 17); i, emprant la manera de dir que encara usaven les darreres Corts que es van poder reunir (any 1702), enten-nien per lleis els «Usatges de Barcelona, constitucions, capí-tols i actes de Cort, usos, pràcticas, observansas i costums». (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 17, llei 25).

XVII

DRET DE REBUTJAR LA LLEI

Parlant de la força d'obligar que té la llei, adverteix Cor-tiada que hi ha qui sosté que «*lex obligat etiam si a populo usu recepta non sit*» (decis. 119, n. 10); o sigui que la llei obliga encara que el poble la rebutgi; però que «*contrarium est uerius*» (*ibid.*, n. 12): és tot el contrari: si el poble no l'accepta, no l'obliga.

Per aquest motiu, parlant de l'aplicació de la llei, Fran-cesc Ferrer diu: «*omnis dispositio solet informari a con-suetudine*», i afegeix: «*ita ut tacite uideatur actum quae sunt de consuetudine*» (temp. 3, declar. 1, n. 112). Tota disposi-ció legal és vivificada pel costum, perquè en aconseguir-la, en realitat hom posa en pràctica, més que la mateixa llei, allò que el costum estatueix; la qual cosa equival a dir que si li manca la constant acceptació que el sosteniment del cos-tum representa, aquesta disposició legal esdevindrà una co-sa morta.

Xammar fa l'afirmació d'una manera concreta i expressa,

i diu que la llei «*ut ualeat necesse est quod ab inicio recipiatur*» (Xammar, *Of.*, part. 2^a, qüest. 7, n. 62): perquè obligui, cal que, de bon principi, sigui acceptada pels legislats; perquè «*usu non receptam non ligat*» (*ibid.*, part 1, qüest. 3, n. 16). Fontanella, en repetir-ho, fa notar que «*potest esse usu recepta quod aliqua, et quod aliqua non*» (Font., *Dec.*, decis. 583, n. 24): pot ésser acceptada en part, i en part rebutjada. Amb la qual manifestació no sols afirma, una vegada més, el dret dels legislats a rebutjar-la, sinó que la supedita tan completament a llur beneplàcit, que la considera esquarterable i modificable per ells, segons a quines parts estenguin l'acceptació.

Mieres, escatint la vigència i inaplicació d'una determinada llei, diu que ha de creure que no vigeix perquè «*non per omnia extitit moribus utentium approbata*» (col. 9, cap. 8, n. 37); és a dir que no fou aprovada per la manera d'obrar d'aquells que havien de complir-la, Entrà, doncs, en la categoria de les lleis desuetes, «*quia constitutiones huiusmodi nunquam fuerint moribus utentium approbatae*» (Mieres, col. 6, cap. 6, n. 17). En aquest cas, la llei ha d'ésser tinguda per lletra morta, «*quia quod ratione caret, extirpare necesse est*» (*ibid.*, n. 18): allò que no té raó d'ésser, val més tallar-ho d'arrel.

XVIII

DRET DE FALTAR A LA LLEI

Essent impossible que la llei prevegi totes les contingències de la vida, pot ocórrer que, fins i tot essent justa i raonable en ella mateixa, la seva aplicació a un cas concret, per les circumstàncies especials que el caracteritzen, produeixi una injustícia. El règim català, soluciona aquesta possibilitat avantposant l'interès de la justícia al de l'observància de la llei; és a dir, sosté la solució justa contra el manteni-

ment de la fórmula legal, i, per tant, afirma el dret de faltar a la llei, en nom del dret de no ésser víctima d'una injustícia. Mieres diu: «*ubi ratio uincit legem, possumus facere contra legem, rationi adherendo*» (col. 7, cap. 1, n. 26): quan és més raonable una solució extralegal que la imposada per la llei, podem faltar a la llei, cenyint-nos al que és de raó. En un altre lloc explica aquest concepte de la següent manera: «*Propter casus emergentes licitum est transgredi leges, et ubi est necessitas uel euidens utilitas, iustum est recedi et constitui nouum, et contra illud quod olim iussum fuit, et ita fuit factum, et hanc seruamus inconcusse*» (col. 6, cap. 1, n. 11); això és: a causa de l'excepcionalitat d'alguns casos, és lícit transgredir les lleis, perquè quan n'hi ha necessitat, o resulta d'utilitat evident, és just de fer-se enrera i estatuir solucions noves, contràries al que abans era ordenat, i així es fa i és servat de manera inconcussa.

Abans de resignar-se a ésser víctima d'una injustícia, no sols és lícit de faltar a la llei, sinó que n'hi ha prou amb què la transgressió sigui d'evident utilitat perquè s'hagi de dir que hi ha motiu per fer-la. La raó és perquè «*non debet reprehensibili iudicari, si secundum uarietatem temporum statuta uariantur humana*» (Mieres, col. 6, cap. 1, n. 10): perquè és raonable que s'alterin les normes d'actuació segons la varietat dels temps.

En reproduir aquesta doctrina no serà ociós de recordar que Mieres, el famós conseller d'Alfons IV, és un dels mestres de Dret català a qui reconeixen més autoritat els grans juriconsults dels segles següents: Fontanella, Càncer i Peguera; i que la facultat de vulnerar les lleis, és afirmada per ell com pròpia dels legislats quan aquestes lleis esdevenen injustes. Les paraules transcrites són d'un fragment seu on escateix una aplicació de les lleis successòries que regulen les substitucions.

Altrament, si algú ha de sentir d'una manera especial la necessitat d'imposar el predomini de la llei, és aquell qui, per raó del seu ofici, ha de vetllar perquè no sigui conculcada; això és, el magistrat; i heus aquí com aquest dret és justificat i explicat per Lluís de Peguera, que en els seus

dies fou aixecat a la primera magistratura i presidència suprema dels Tribunals catalans: «*Aut euenit casus in quo lex uniuersalis quae ut in pluribus rectitudinem continet, definit, et in illo casu in quo deficit, obseruatio ipsius legis declinat a rectitudine adeo quod iniquum esset in illo casu legem illam seruare; hunc dico, licitum esse in illo casu legem illam non seruare, imo contrarium eius quod disponit in dicto casu, absque alicuius poenae in cursu facere*» (Peg., *Decisiones*, cap. 51, proemi). Es a dir: pot ocórrer que una llei que en termes generals és justament aplicable, en ésser invocada en una qüestió concreta, produeixi una injustícia; i en aquest cas, en què aplicada perdria la seva rectitud, i àdhuc fóra una iniquitat observar-la, és lícit emancipar-se'n, i fer el contrari del que disposa. La raó és aquesta: «*Cum lex in particulari casu a communi bono deficit, nullam habet obligandi uim*» (*ibid.*, n. 2). Com que en aquell supòsit no es pot dir que la seva aplicació produeixi un bé comú, és a dir no pot acomplir la finalitat per què les lleis són promulgades, aquella llei no tindrà força d'obligar. Afegeix encara el dit tractadista: «*Praedictam conclusionem ueram esse existimo... etiam si integra legis obseruatio, quandoque in priuatam uergeret perniciem*» (*ibid.*, cap. 51, n. 2): la llei no té la força d'obligar quan el mal que aplicant-la s'ocasionaria, fóra en perjudici d'un interès particular.

Fontanella justifica el dret a l'incompliment del precepte, dient: «*Non enim est credendum uoluisse legeslatores in suis, quantumue praecisis dispositionibus, hunc causam comprehendere*» (Font., *Dec.*, decis. 3, n. 17); o sigui que no es pot presumir que el legislador volgués imposar la llei per a aquests casos.

XIX

INNECESSITAT DE LA LLEI

La proclamació del dret de faltar a la llei, no és soïament l'expressió d'un parer dels juristes, sinó d'un íntim esperit popular de justícia. Ho comprova un testimoni d'alta categoria, recollit per Joan Pau Xammar, professor de Dret canònic a l'Estudi general de Barcelona; és la discussió, a les Corts, d'una proposta que afirmava la innecessitat de la llei. La relació que en fa Xammar és d'especial interès, puix que es tracta d'un fet contemporani seu; aquella proposició va ésser discutida a les Corts de Barcelona de l'any 1632, i l'obra en què ell l'extractava, era impresa, a Barcelona també, en 1639, o sigui gairebé coetàniament. Aquesta relació constitueix el capítol o qüestió 16 del seu estudi *De Officio iudicis et aduocati*. En resum diu el següent:

Un diputat del braç militar va presentar, per escrit, una proposició, demanant que les Corts votessin una llei dient: 1er, que totes les lleis fins llavors vigents quedaven derogades; 2^{on}, que es prohibís que des d'aleshores se'n promulguessin de noves; i 3er, que les qüestions que en l'avenir es plantejessin, fossin fallades pels jutges «*suo omnino sensui et naturali rationi*»: segons seny natural. Aquesta proposició no es refereix, naturalment, a les lleis constitucionals de l'Estat, sinó a les que estatueixen les normes d'actuació dels ciutadans en les coses que fan referencia al règim privat, o sigui a les que afecten la llibertat civil.

Les Corts es dividiren de parer, en apreciar l'oportunitat de tal proposta; però aquest dissentiment va donar-li un singular relleu, perquè aquells que no la defensaren no al·legaven que fos absurda, sinó simplement innecessària, a Catalunya, on no era possible de promulgar cap llei sense l'expressa i concreta aprovació de les representacions populars a les Corts.

En aquella discussió hom va recordar que Jaume I ja havia promulgat una llei en el mateix sentit de la proposta. Es, en efecte, una llei de l'any 1251, datada a Barcelona, que diu textualment: «Encara statuim, ab concell dels sobre-dits, que leys romanas, o gòtigas, drets e decretals en causas seculars no sien rebudas, admesas, judicadas ne allegadas, ne algú legista gos en corts secular advocar sinó en causa pròpie; axí que en la dita causa no sien allegadas leys o drets sobredits, mas sien fetas en tota causa secular allegacions, segons los Usatges de Barcelona, e segons las aprovadas costumias de aquell lloc ahont la causa serà agitada; e en defalliment de aquells, sie proceït segons seny natural; los jutges, encara, en las causas seculars no admètan legistas advocats, axí com dessus és dit» (*Const.*, vol. 3, llib. 1, tít. 8, llei 1).

Va ésser, en definitiva, admesa la innecessitat de la proposició, perquè «*in Cathalonia leges fiunt in curiis Generalibus sub pacto inter dominum Regem ex una et ipsam Uniuersitatem, id est totam prouinciam*»: perquè a Catalunya les lleis són fetes amb la collaboració de tots els estaments, i d'això prové el fet que no siguin impositcions autoritàries, sinó l'expressió del «seny e saber de la Cort», segons paraules de l'usatge «Juy donat en Cort» (*Const.*, vol. 1, llib. 50, tít. 14).

La raó cabdal, no obstant, i la que tanca el comentari de Xammar, va ésser que a la fi, quan la llei esdevé injusta, no s'ha d'aplicar, ni tan solament el jutge té el dret d'imposar-la, perquè davant la necessitat de mantenir la justícia «*cedunt omnes leges et conuentiones humanae, et exigente necessitate illius, licitum est recedere a legis dispositione*»: han de cedir totes les lleis i humanes convencions, i es lícit apartar-se del que disposen; és a dir: perquè primer és atorgar justícia als ciutadans, que imposar-los implacablement una llei.

XX

EL CONCEPTE DE JUSTICIA

L'afirmació del dret de rebutjar la llei, la de prescindir-ne i de suprimir-la, no són filles d'una orientació anarquitzant o, almenys, d'essencial revolta contra tota reglamentació legal, sinó d'aquest viu i intens desig d'avantposar en tota avinentesa les solucions de justícia al formulisme de les normes escrites. Eiximenis ho fa notar quan recorda que «viure sens lleis és de les grans abusions del món», i que «lo dotzè grau de abusió és quan lo poble viu sens llei» (cap. 8).

Les lleis són necessàries, però el concepte català de justícia les fa accidentals amb relació a la cabdal necessitat d'assegurar el seu predomini. Mieres, que concibeix el Dret com el clàssic «*ars boni et aequi*» (col. 8, proemi, n. 6), és a dir, com l'art de mantenir el que és bo i equitatiu, en escatir el contingut de la justícia fa la següent distinció: «*iustitia habet naturam et formam ostendendi et discernendi iniquum ab aequo et malum a bono*»; i afegeix: «*et hoc nihil aliud est quam iustitia*» (col. 8, cap. 6, n. 4); això és: la justícia no és altra cosa que el discerniment entre allò que és equitatiu i allò que constitueix una iniquitat. Concreta, però, més el concepte amb aquestes paraules íntimament lligades amb les anteriors: «*ubi agitur de bono et aequo, non est curandum de subtilitatibus; sufficit enim iustitia naturalis resultans ex causis*» (*ibid.*, cap. 2, n. 70): quan es tracta de jutjar discernint entre el que és equitatiu i la iniquitat, cal fugir de subtiletes; n'hi ha prou amb tenir en compte el sentit de justícia que naturalment resulta de les circumstàncies del fet. Aquesta humaníssima manera d'entendre la justícia, la completa encara recordant que «*rigor non est ius, imo iuris excessus in austeritate*», i que «*rigor dicitur seueritas, hoc est ius rigidum, ideo quandoque uenit moderan-*

dum» (*ibid.*, col. 10, cap. 27, n. 4 i 5): el rigorisme no és el Dret, sinó una exagerada severitat; és un Dret sencer i rígid que cal moderar. Perquè «*licet omnis lex uel Iuris commune habeat rationem, non tamen omnia habent aequitatem et bonam rationem, ideo notanter dixi equitat y bona rahó, quia per hoc remouit iniquitatem et minus bonam rationem; quia quaedam sunt leges, quae licet in se aliquando habeant rationem, non tamen habent bonam rationem, imo iniquitatem et durtiam continent*» (*ibid.*, col. 9, cap. 10, n. 18): encara que totes les lleis siguin expressió d'un seny, no totes són equitatives, perquè no totes expressen un bon seny; per aquest motiu cal tenir present que el fonament de la llei és l'equitat i bona raó, perquè ella evita les iniquitats, aspors i dureses que algunes lleis contenen: «la aspresa e duresa de la ley» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 14, us. 11), com ja deien els *Usatges*.

Per la identificació amb aquest sentit de justícia, la fórmula de sagrament dels jutges estatuida pel rei Pere II, que sancionaren les Corts de Barcelona de 1283, no obliga a jutjar i fallar segons llei, sinó segons Dret i justícia: «Jur yo, aytal, a vós senyor Pere, rey, e a tot lo poble de la mia vegueria, que en aquesta vegueria en la qual vós me metets, me hauré lealment mantinent Dret e justícia... e los plets qui vendran en mon poder espatxaré, de mon poder, com pus tost poré, segons Dret e rahó» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 48, llei 8).

D'aquest concepte de la justícia en ve que les circumstàncies del fet, o *coniaecturae* (com diuen els juriconsults), en el nostre règim tinguin una importància tan extraordinària i siguin invocades constantment i considerades com norma decisiva del jutjament, fins a decidir Fontanella a assegurar que «*dicitur expressum quod a coniaecturis colligitur*» (Font., *Dec.*, decis. 31, n. 12); és a dir: el que comproven les circumstàncies del fet, es té ja per definit. O bé, com diu Xammar parlant de la manera com els jutges han d'exercir el càrrec: «*in Cathalonia iudex tenetur iudicare secundum ueritatem*» (Xammar, *Of.*, part. 1ª, qüest. 15, n. 41): a Catalunya els jutges han de judicar segons

veritat, abans que segons llei; és a dir: segons allò que els fets posen en evidència.

Per aquest motiu, el règim català és un règim on l'arbitri judicial té veritable importància, car hi és tingut com la norma última de jutjament. Xammar, per expressar-ho en una frase sintètica, no diu que la llei ha d'ésser el pensament, o la norma del jutge, sinó, al contrari, que «*uox iudicis est uox lex*» (Xammar, *Of.*, part., qüest. 9, n. 194): que la veu del jutge és la veu de la llei.

D'aquí en ve que la justícia no és continguda en una fórmula teòrica i abstracta, sinó en una aplicació que arriba a ésser mudable i tot, segons les circumstàncies; és una justícia aplicada, i, per tant, relacionada sempre amb el fet a què s'ha d'aplicar, i matisada per la seva influència. Les darreres Corts catalanes, de 1702, encara deien: «Essent la contingència dels casos y dels fets poden ocórrer de contrafaccions, o contra constitucions, als Usatges de Barcelona, constitucions, capítols, actes de Cort, usos, pràctiques, costums observances, privilegis, exempcions y llibertats de comuns y particulars del Principat, y demés lleys i drets de la Pàtria, molt diferents los uns dels altres...» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 17, llei 23).

Per aquest motiu, també, el sol transcurs del temps, canviant les modalitats de les coses, obliga a saltar per damunt l'estatuït per salvaguardar la justícia, i els jutges «*possunt reducere ad aequitatem contractum, quando res tractu temporis efficeretur iniqua, et in immensum cresceret*» (Càncer, part. 2, cap. 1, n. 274): els jutges poden alterar els tractes i encaixar-los en l'equitat, quan els canvis que s'operen a través del temps, fan que el seu compliment comporti una iniquitat, que augmenta de dia en dia.

I per aquest motiu, també, àdhuc els textos legals invoquen la utilitat i la conveniència d'inspirar-s'hi per a legalitzar solucions diverses de les que ells emparen, com la votada al capítol IV de les Corts de Barcelona de 1432, que altera la reglamentació dels anomenats censals i violaris, que aleshores donava uns resultats exorbitants; mesura que hom justifica dient que era reclamada per la «defensió e gran

utilitat de la cosa pública del Principat de Catalunya» (*Const.*, vol. I, llib. 7, tít. II, llei 1). Un altre text legal, una de les constitucions votades per les Corts de Barcelona de 1564, sintetitza aquest concepte real de justícia, adaptable sempre a la contingència dels fets, amb aquestes paraules: «Com sie cosa convenient, y de dret permesa, que los qui han de judicar una causa, púgan y dègan rahonar planament ab las parts sobre los mèrits d'aquella, y dir-los lur parer, per discutir y descubrir la veritat y justícia, perquè altrament moltas voltas poria una causa ésser decisa sens ésser entesa, lo que specialment en un Tribunal Suprem, com és lo de la Rey al Audiència, és cosa indecent...» (*Const.*, vol. I, llib. 3, tít. 3, llei 11).

La veritat és la realitat del fet que s'ha de jutjar, i la justícia de la solució neix d'aquesta coneixença, no pas d'aplicar rígidament un concepte abstracte sense preocupar-se de si encaixa en el fet o hi produeix un major estrall. Càncer dóna la raó per la qual hom ha de rebutjar l'abstraccionisme d'un concepte teòric de justícia: «*Quia idem operatur notoria iniusticia quam euidens nullitas*» (Càncer, part. 2^a, cap. 15, n. 63): perquè a una notòria injustícia hom no té de concedir major transcendència que a una resolució evidentment nul·la; és a dir, cap. Jurídicament, la injustícia és el resultat de no lligar el fet amb el dret.

XXI

EL CONCEPTE D'EQUITAT

Aquesta justícia aplicada és l'equitat, i l'equitat és una de les supremes normes del règim.

Mieres la defineix així: «*Aequitas est conueniencia rerum*» (col. 8, cap. 2, n. 39), supeditant el concepte de justícia al de conveniència; és a dir: l'imperi de l'abstracció a la necessitat de justícia.

Antoni d'Oliba explica aquest predomini de la utilitat o conveniència dient que la solució de justícia ha d'ésser fonamentada en «*nobilem et honestum et utile*» (cap. 1, n. 18), perquè «*iustum non potest esse quod non sit honestum...*» i «*honestas ab utilitate in ratione legis ferenda non potest separari*» (cap. 3, n. 4 i 6): no pot ésser just allò que no és honest, i el concepte d'honestedat no es pot separar del d'utilitat. Que és el mateix que dir que la solució inútil no pot ésser justa perquè és perjudicial.

Per això afirma Mieres que «*aequitas est iustitia dulciore misericordie temperate*» (col. 8, cap. 2, n. 36): l'equitat és la justícia temperada per la misericòrdia. «*Aequitas est benignitas animi impellens ad aliquid iuste agendum... que naturalis ratio manet*» (*ibid.*, col. 8, cap. 2, n. 33 i 34): l'equitat neix de la benignitat d'esperit quan cerca la solució justa, la qual es mostra en la raó natural. Els Usatges, en fixar les obligacions dels jutges, ja estatuïren que «los jutges deuen usar de equitat» (*Const.*, vol. I, llib. 3, tít. 1).

L'equitat és la norma primordial del jutjament, perquè «*est fundamentum interpretandi leges et iura et pacta*» (Mieres, col. 8, cap. 2, n. 22): és la norma d'interpretació de les lleis, els drets i els pactes; això és: l'esperit amb què s'han de posar en pràctica. I la raó és perquè «*aequitas sumpta ex mente legis, praeferitur rigori sumpto ex uerbis*» (*ibid.*, n. 40): l'equitat és el resultat d'aplicar l'esperit de la llei, i la justícia el de sotmetre's al rigorisme de les paraules. I no s'ha d'oblidar que «*in fraudem uero legis facit qui saluis uerbis legis contra eius mentem facit*» (*ibid.*, col. 9, cap. 12, n. 31): contradiu la llei aquell qui l'aplica atenent-se a les seves paraules i menyspreant el seu esperit; o aquell qui va «contra la pensa d'algunes constitucions» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 73, llei 2), com deien les Corts de Barcelona de 1413.

XXII

LA PROSCRIPCIO DE L'ABUS

El predomini de l'equitat, i, per tant, l'obligació d'ajustar-se al sentit de la llei abans que a les seves paraules, té per conseqüència la proscripció de l'abús, que s'empara en la fórmula legal per a imposar un rigorisme contrari al seu esperit.

Una constitució de les Corts de Barcelona de 1456 sobre els emoluments judicials, posa de manifest el sentit del règim en aquest punt. Alguns funcionaris, massa amatents a percebre'ls, els exigien abans que la sentència decidís com procedia de pagar-los, i les Corts ho prohibeixen, no per considerar-ho una transgressió legal, sinó «com sie molt deviant de rahó e justícia» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 9, llei 3), és a dir, per ésser cosa abusiva, poc equitativa i poc raonable. La qualificació d'abusiva és de la constitució mateixa: «provehints als abusos en lo passat en contrari fets».

La proscripció de l'abús, i el desig d'evitar que sigui possible, són la causa determinant de la immensa majoria de les constitucions; no perquè a Catalunya l'abús sigui més freqüent que en altres pobles, sinó pel tradicional costum de no legislar més que en cas de necessitat, i, per tant, escassament, i sols quan una desviació ho fa indispensable.

Una de les més fonamentals lleis del règim civil, la que prohibeix de modificar els capítols matrimonials, en dona l'exemple, començant amb aquestes paraules: «A foragitar fraus, las quals sobre las cosas dejús scritas sovint se cometen...» (*Const.*, vol. I, llib. 5, tít. 2, llei 1), El frau, en aquest cas, és l'abús de desfer el pacte prevalent-se de la coacció autoritària de marit o de pare ric i poderós. Una altra llei, de les Corts de Montçó de 1585, esmena les vigents sobre els drets de successió als impúbbers, «per quant

apar gran iniquitat que tenint una persona...» (*Const.*, vol. I, llib. 6, tít. 1, llei 3). Una altra constitució, de les Corts de Perpinyà de 1351, ensenya el rigorisme de la proscripció, perquè va encaminada, no ja a impedir, sinó a prevenir: «A tolre tota matèria de suspita» (*Const.*, vol. I, llib. 5, tít. 4, llei 2), en l'administració de la tutoria.

Hi ha alguns textos legals singularment expressius des d'aquest punt de vista, com l'estatuït per les Corts de Montçó de 1363, declarant illegal un dels subterfugis més freqüents per a imposar l'abús: «Vedants cessions ésser fetas en pus poderosa persona, axí per rahó de riquesa, com de offici» (*Const.*, vol. I, llib. 2, tít. 9, llei 1); és a dir, proscriuint alhora l'abús de realitzar un acte poc posat en raó, per mitjà d'una tercera persona prou poderosa per tenir seguretat d'aconseguir-lo, i el d'imposar-lo el ric influent, per pressió, contra el més feble o amb menys facultats. Més de dues centúries després, les Corts que es reuniren, també a Montçó, en 1587, repetiren les mateixes prescripcions, prohibint de nou «que alguna persona de qualsevol estat o condició sie, no puga vendre, donar, cessionar o transferir en altra persona la instància o querela, si-s vol sie en virtut de Constitucions» (*Const.*, vol. I, llib. 2, tít. 9, llei 2). Els dos textos són particularment interessants perquè en el primer el rei Pere III s'hi barreja d'una manera expressa, estenent la prohibició «en nostra persona, e de la alta regina cara muller nostra, e dels fills nostres, e del thesorier e d'altres oficials nostres»; i en el segon és remarcat expressament que s'entendrà que hi ha abús encara que el traspàs o venda siguin fets segons llei; això és: segons forma legal i contra l'espirit de justícia que ha d'informar tota llei.

Aquestes disposicions fan referència a l'actuació privada, és a dir, als ciutadans. Al seu costat, i completant-les, n'hi ha d'expressament encaminades a tallar la possibilitat d'abús en aquells qui, per raó de llur càrrec, intervenen en l'administració de la justícia. Són lleis que constitueixen una assegurança contra la possibilitat que, en un cas concret, prevalgui una abúsio, car tenen per objectiu immunitzar el procediment i el jutjament contra les seves influències. Una

constituïó de les Corts de Montçó de 1547, estatueix que «com per cavillacions y diffugis que moltes vegadas se fan per los advocats, las causas se allargan en dany de la justícia y de las parts»; i que els qui se'n facin culpables «sien obligats en pagar las despesas» (*Const.*, vol. I, llib. 2, tít. 4, llei 2). Una altra, de les mateixes Corts, diu que «los procuradors qui per negligència dexaran fer desertas las causas, de lurs propis béns hi sien obligats, y los qui per dol o subordinació faran las causas desertas, púgan ésser punits corporalment» (*Const.*, vol. I, llib. 2, tít. 5, llei 2). Una altra, de les Corts de Barcelona de 1564, per tal de «levar dits abusos» estatueix «que ningun notari o scrivà de procés... puga pendre supplicacions, demandas, cèdulas, articles, ni altres actes, de algun, com a procuradors de altres que no aparega en la procura... ni tampoc faça intimas a algú com a procurador, que de la procura no li conste en procés; e, si lo contrari farà, cayga en privació de son offici per a un any, y haja de pagar a las parts los danys que ls ne vindran» (*Const.*, vol. I, llib. 2, tít. 5, llei 3). Una altra, de les quartes Corts de Montçó, de 1532, garanteix la independència notarial contra les injustes pressions superiors, que declara il·legals; diu: «Per levar abusos, statuim y ordenam que emparas e impediments alguns no púgan ésser fets a contractes, ni actes, envers los notaris qui aquells tindran; y, si seran fetas o fets, sien ipso jure nullas» (*Const.*, vol. I, llib. 4, tít. 2, llei 2). Una altra, de les Corts de Perpinyà de 1351, ensenya com eren estatuides prevencions directes contra el possible abús de facultats dels jutges; és la que comença: «Per tal que a las frauds, las quals a las cosas dejús scritas havem trobat ésser fetas, ordenam e statuim que si a algun veguer o balle...» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 51, llei 16).

Hi ha doncs a les *Constitucions* tota una xarxa de lleis minuciosament destinades a garantir que aquell que tingui de recórrer als tribunals, hi trobarà una assegurada defensa contra l'abús.

La cura d'impedir-lo es tradueix fins i tot en la caracterització d'algunes institucions, com la del «cap-major». Es prou

conegut el subterfugi, en el comerç universal, de domiciliar el compliment de les obligacions, sobretot els pagaments, en llocs deslligats dels qui, de fet, representen la garantia material del comerciant. Aquest abús, en el nostre règim, el va impossibilitar el cap-major, això és la convenció en virtut de la qual el lloc on el comerciant deutor és responsable, no és el que ell fixa amb la seva prèvia declaració, sinó aquell on, efectivament, té situat el seu comerç. N'és un comprovant la constitució de les Corts de Barcelona de 1481 (capítol 19), que, parlant de provisions d'oficis amb jurisdicció, determina que no podran ésser atorgats als catalans que no vindran «a estar, e habitar, e tenir son domicili e cap-major, o realment aquell tindran verdaderament, sens frau algú, dins lo dit Principat» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 68, llei 12).

XXIII

SUBJECCIO DE L'AUTORITAT A LA LLEI

El perill de l'abús és major com majors són les facultats de qui l'intenta; per aquest motiu la subjecció de l'autoritat a la llei pren un relleu extraordinari. Aquesta subjecció, un dels perns mestres del règim, es manifesta en els conceptes d'autoritat i de llei, en el que fixa les facultats legislatives, en el de les normes de governació, i en molts d'altres que directament o indirecta s'hi relacionen; i té expressió gràfica en els fets.

En començar el règim de les Corts i en els temps anteriors, el rei, això és, la suprema autoritat, s'hi subjectava per endavant. En 1234 Jaume I estatuí «que ls rescrits per algun impetrats de nós, sobre elongaments en deute, no vällgan» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 24, llei 1), i en 1234 afegia «que a precs d'algú no remetam a degú la justícia» (*ibid.*, tít. 26, llei 2).

Pere II deia a les Corts de 1283: «Prometem, e encara

volem e ordenam, per nós e per los successors nostres, que observarem e farem observar...»; «Nós e officials nostres no despullem algú o alguns, de qualque condició, o stament sien, sens coneixença de causa»; «Nós, o los fills o successors nostres, no comprem, ne comprar façam, ne per algun altre títol adquiram o adquirir façam, baronias, castells, vilas o altres llocs posats en contesa, o en litigi»; «De aquí avant nós, ne successors nostres, la dita gabella [de la sal], ni alguna altra semblant gabella, no constituyam ne imposam» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 3, llei 5; llib. 8, tít. 1, llei 4; llib. 8, tít. 6, llei 1; llib. 4, tít. 25, llei 1).

Jaume II a les Corts de Barcelona de 1299 declarava «que nós no donem licència alguna per diners, e, si-u feyem, que la inhibició de totas las ditas cosas fos absoluta mantinent; e, encara, que algun official nostre de aquí avant no prenga diners, e si-u feya, que nós lo'n puníssem»; i a les de Barcelona de 1291 prometia que «nós o officials nostres no prenam, ni hajam res per composició»; i a les de 1299, també de Barcelona, que en endavant no pertorbaria les funcions notariales i els notaris podrien autoritzar «sens inhibició o empatxament nostre e dels nostres» (*Const.*, vol. I, llib. 4, tít. 25, llei 6; llib. 9, tít. 15, llei 3; llib. 4 tít. 13, llei 1).

Aquestes restriccions de les facultats autoritàries, en temps posteriors prenen encara més solemnitat. La reina Maria, muller i lloctinent d'Alfons IV, atorgava a les Corts de Barcelona de 1432 una llei que deia: «Lo fruit de las leys és observança de aquellas, e en altra manera en va son ordenadas; e per amor d'açò, desitjants los usatjes de Barcelona, constitucions e capítols de cort de Cathalunya, e altrás leys de la terra, e encara los privilegis generals, e comuns a tots los tres braços atorgats, ésser observats, de assentiment e aprobació de la dita cort donam facultat, e statuim e ordenam, que si serà cas que lo senyor rey o nós, per inadvertència o en altra manera, o lo primogènit, o lo governador general, o los portants-veus de aquell, o altres qualsevols officials lur o nostres, per via de manaments, provisions o altrás scripturas o procediments, faran, o farem, alguna co-

sa o manaments contra o en derogació o perjudici dels dits usatges, constitucions...» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 17, llei 10). I alguns anys després Ferran II declarava encara a les Corts de Barcelona de 1481: «Poc valdria per leys e constitucions, si no eren per nós en nostres oficials observadas; per ço...» (*ibid.*, vol. I, llib. 1, tít. 17, llei 11).

XXIV

EL PODER LEGISLATIU

La submissió de l'autoritat a la llei apareix més evident, però, en l'exercici pràctic del poder legislatiu, perquè, en la relació entre els diversos poders de l'Estat, subjecta estretament l'executiu.

Les Corts de Tortosa de 1365 votaren una llei dient al rei: «Vós, senyor, e la senyora reyna, e'l senyor duc, e altres per nom o authoritat vostra, no puxats fer o atorgar...»; i les de Barcelona de 1372, una altra que establia: «Vós, senyor, ne la senyora reyna, ne lo senyor duc, ne oficials vostres o lurs, no puxats demanar, exigir ne haver per nenguna manera...» (*Const.*, vol. III, llib. 1, tít. 10, llei 2; vol. I, llib. 10, tít. 5, llei 3).

Mentre van governar els reis de la dinastia catalana, les constitucions amb aquesta finalitat són escasses; per contra, en temps dels monarques de nissaga castellana, que estaven imbuïts d'un esperit absolutista contrari al nostre règim, es van fent més freqüents i, sobretot, mostren amb llur to la fermesa amb què els estaments aplegats en Corts mantingueren la supremàcia del poder legislatiu sobre l'executiu.

La més característica d'aquestes constitucions, per la seva redacció eixuta dintre les maneres gairebé diplomàtiques que empraven les Corts en llurs relacions amb el monarca, és la que resulta fruit del primer contacte de Ferran I amb els catalans. Es de les Corts de Barcelona de 1413, i diu:

«Supplica la dita Cort que vós, senyor, e la senyora reyna, e vostre illustre primogènit, e vostres e lurs successors, paguets, e manets, e façats pagar, los drets del dit General, com sie, senyor, evident cosa lo dit General redundar en gran utilitat e honor de vostra reyal corona» (*Const.*, vol. I, llib. 4, tít. 26, llei 1). A les mateixes Corts n'era acordada una altra, en la qual deien al rei: «Vós, senyor, façats fer, e liurar... ne res façats, ne lexats, ne consultats...» (*ibid.*, vol. 3, llib. 1, tít. 11, llei 2).

El sentit d'aquestes lleis el posa de manifest una de les votades a les Corts de Barcelona de 1408, del temps de Martí l'Humà, o sigui quan encara hi havia estreta penetració entre els monarques i Catalunya; la qual diu com segueix: «Primerament, senyor, que com per ocupació de molts e urgents negocis, e concurrència de moltes personas, e encara sovint per alguna indisposició o necessitat de la vostra persona, vós, senyor, no puxats per la forma necessària entendre personalment en l'administració e exercici de la justícia segons seria menester al bé públic del Principat de Cathalunya, e per altràs rahons, plàcia a vós, senyor, imposar e fer ley a vós mateix e als vostres successors... si per obliuio, importunitat, o encara de certa sciència (ço que Déu no vulla) era fet lo contrari, que ipso jure fos nulla, e no puxen haver alguna efficacia de dret, ne de fet, ne sien obeïdes...» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 38, llei 1).

Una altra constitució, de les Corts de Barcelona de 1422, presidides per la reina Maria, acaba amb aquestes paraules: que «... no puga ésser lo contrari encara que per lo dit senyor rei li fos manat en alguna manera» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 25, llei 5).

XXV

EL PODER EXECUTIU

En un règim de les característiques del català, la realització dels actes té una importància cabdal; i, en efecte, hi ha un bon nombre de constitucions on, amb les obligades variants de fraseologia, es troba repetit el concepte que les Corts de Montçó de 1470 expressaven, en llur capítol 53, amb aquestes paraules: «Com la potíssima o principal part de tots actes sie la execució de aquells...» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 17, llei 9).

El poder executiu, per tant, hi pren un relleu singular, que el destaca entre els altres de l'Estat. Els textos que s'hi refereixen són remarcables per les dues característiques següents: per ésser molt nombrosos, i per delimitar les seves facultats a base de prohibicions.

Fonamentalment, el poder executiu és considerat com un conjunt de facultats atorgades pel poble: «*Principi est a populo data suprema potestas*» (Oliba, cap. 4, n. 39): l'origen del poder és la sobirania popular; el príncep, doncs, té potestat en tant que el poble l'hi atorga. Responent a la mateixa idea, Ripoll en el seu estudi sobre les regalies diu: «*Cum a curiis dependat totum ius que Principatum Cathalonie gubernatur*» (Ripoll, cap. 4, n. 2); o sigui, que les disposicions amb què Catalunya és governada, estan subjectes als acords de les Corts. Oliba veu el mecanisme governamental no com poder, sinó com un cap, una part d'un cos orgànic: «*Cathalonie corpus constituitur ex capite, scilicet principi, et tribus brachiis, siue stamentis*» (cap. 10, n. 8). Socarrats (p. 483, n. 46) en fa aquest comentari: «*Non enim praesumitur placere principi nisi super possibili et honesto, et quod sit iustum et uerum*»; és a dir que, si pot exercir facultats, és sobre la presumpció que no ordena-

rà allò que no sigui, en primer lloc, possible, i, a més, equitatiu; de la qual cosa es desprèn que, destruïda la presumpció, la conseqüència queda també destruïda, o sigui que les facultats desapareixen.

Un text de Jaume I (Tarragona, 1260) demostra el concepte que hom tenia d'aquestes facultats del poder executiu: «Com al officii reyal se pertanya los drets ja fets declarar» (*Const.*, vol. I, llib. 6, tít. 2, llei 1). Aquí la divisió de poders apareix d'una manera clara, i la prioritat del legislatiu també.

El jurisconsult lleidatà F. Ferrer, glossant el mateix concepte diu que no seria tolerable que el rei gosés «*uno uerbo uniuersam nostrarum legum machinam destruere*» (F. Ferrer *Evidentiale*, 3, n. 4): que amb una disposició seva destruís l'harmonia del nostre règim. Xammar recorda que «*in Principatu Cathalonie aliquod rescriptum seu praeceptum contra Constitutiones Cathalonie emanere, ipso facto habeatur pro nullo, et nullus iudicum uel officialium ipsi optempere*» (Xammar, *Of.*, part. 1, qüest. 7, n. 50): a Catalunya, les ordres del rei que contradiguin les constitucions, són per si mateixes nul·les, i cap jutge ni funcionari no les pot obeir. Perquè no es pugui dubtar del sentit del text, F. Ferrer fa present que «*sub rescripti nomine contineatur littera regie simplicem mandatum continens*» (F. Ferrer, *Evidentiale*, 3, n. 81): amb el nom de «rescripte» s'entén la disposició del rei o del cap de l'Estat, que ordena alguna cosa (avui en diem «decret» o «orde». I afegeix: «*Sit rescriptum admitendum, sed non exequendum... Et in his terminis sunt intelligendae Constitutiones nostrae*» (*ibid.*, n. 74): l'ordre ha d'ésser rebuda, però cal deixar-la incompleta.

Respecte a les limitacions de les facultats règies, diu Fontanella: «*Rex in Cathalonie solus non condit leges, nec mutat, nec dispensat*» (Font., *Dec.*, decis. 3, n. 25). «*In Cathalonie, ex nostris constitutionibus nec utitur plenitudine potestatis... ut numquam intelligatur subletum ius tertii in concessionibus et gestis per principem*» (*ibid.*, decis. 221, n. 18): el rei no té potestat plena, ni en cap cas es pot en-

tendre que les seves ordres tinguin prou força per destruir els drets adquirits.

Guillem de Vallseca (f. 118, n. 4) planteja la qüestió de si «*rex an possit reuocare priuilegia alicui ciuitati, uel alteri persone singulare concessa sine causa*», és a dir, si el rei pot revocar al seu albir les concessions atorgades dins les seves facultats pròpies; i la resol negativament: «*de iure credo quam non*», atès que l'acceptació de l'afavorit ja ha constituït drets a favor seu, els quals podrien resultar injustament perjudicats.

Fontanella concep la missió del poder executiu precisament com sostenidora del dret i la llibertat dels ciutadans, i diu: «*Rex non debet pati quamquam a sua possessione defici et expoliari, sed curare de omnium salute... Iustum est igitur reges et eorum ministros non relinquere uassallos sine remedio quando opprimi eos uident*» (Font., Dec., decis. 321, n. 11): el rei no ha de tolerar que ningú sigui expoliat, i ha de curar de la benestança de tots, car, per un deure de justícia, el qui governa ha d'emparar l'oprimit.

Aquesta obligació general de limitar-se a portar les lleis a compliment, impedit que serveixin de pretext per a cohibir injustament els ciutadans, es destria en nombre d'altres, que seria inacabable detallar. Socarrats (p. 420, 9) recorda que «*regem non posse alienare de bonis regalis. Bona enim sunt dignitatis regiae, et non propria ipsius regis... Super hoc in Cathaloniae habemus plures pragmatice*»; o sigui, que no pot alienar els béns del patrimoni reial, puix que no són seus sinó de la dignitat règia, això és, de la institució reial, que és tant com dir de la nació; i així està amplament estatut a Catalunya.

Càncer fa present que «*neque principes posse impedire nauigationes per flumina publica, nec itinerationes per uias publicas, sine causa*» (Càncer, part. 3, cap. 13, n. 317): no pot impedir, sense motiu, el lliure trànsit pels rius i pels camins. El motiu ha d'ésser, segons Socarrat (p. 398, n. 129), quan la no restricció mena «*in periculum uel subuersionem reipublicae*». Advertiment de significació remarcable, per tal com, de dret, «los caminos e las stradas, per mar e per terra,

són de la potestat» (*Const.*, vol. I, llib. 4, tít. 12, us. 2). Aquest usatge, però, és una de les lleis que, de bon antuvi, van fixar, de manera indubitable, la característica típica del poder executiu en el nostre règim, d'ésser, per excel·lència, una potestat asseguradora de les llibertats ciutadanes, perquè al moment mateix en què proclama que les vies de comunicació «són de la potestat», afegeix: «e, per defensió d'ell, deuen ésser en pau e en treva per tots dies e per totas nits». Són doncs de la potestat en tant que aquesta té l'obligació de garantir-hi la llibertat i la seguretat de trànsit.

XXVI

RELACIO ENTRE ELS DOS PODERS

L'esperit d'una norma es trasllueix de manera especial en l'aplicació que se'n fa quan els qui la posen en pràctica s'esforcen a identificar-s'hi. Per aquest motiu, allò que informa el concepte dels diferents poders de l'Estat, queda especialment palès quan hom fixa la relació entre ells.

El nervi d'aquesta relació es desenrotlla, esquemàticament, de la següent manera: Quan el poder executiu es mou, de fet, fora de les seves facultats, les seves provisions queden sense força d'obligar fins a tant que les Corts, això és, el poder legislatiu, les han acceptades, a menys que aquest, per endavant, les hagi autoritzat expressament.

Així s'esdevingué, per exemple, amb la decisió de Pere III d'alterar la computació de les dates anyals, ordenant que, prescindint de la de l'antic calendari romà, que comptava per calendes, nones i idus, en endavant hom computés pels anys de la Nativitat de Jesuchrist. El rei ordenà el canvi a 16 de desembre de 1350; després féu present a les Corts de Perpinyà que «en temps passat nós hajam feta una pragmàtica sanció de la tenor següent: «En nom de Déu sie manifest»...». Les Corts es pronunciaren sobre la seva oportu-

tunitat, i la pragmàtica començà a regir un any més tard, «per tots los locs del Principat de Catalunya.... de concell, e aprobació e consentiment de la dita Cort» (*Const.*, vol. I, llib. 4, tít. 15, llei 1).

En canvi, a 5 de novembre de 1481, el rei atorgà una llarga pragmàtica sobre «violència e restitució de despullats», dient: «Vist lo poder a nostra magestat per la Cort general en la present ciutat [Barcelona] convocada, que de present en aquella se celebra, atribuït...»; i per major garantia d'execució transcriu el text de l'acord, pres després de «feta deliberació» i condicionant la facultat d'una manera expressa amb les següents paraules: «e volem que si la present Cort era per la magestat del senyor rey prorrogada a més de tres mesos, o si aquella serà expirada o licenciada, que lo present poder sie extint» (*Const.*, vol. II, llib. 8, tít. 1, llei 1).

Dóna idea de la fidelitat a aquest esperit un incident que s'esdevingué a les Corts de Perpinyà del 1459. Les havia convocat, i devia presidir-les, la reina Maria, com lloctinent del seu marit Alfons IV, i les va convocar al castell de la ciutat, cosa que, de fet, en aquell cas resultava una extralimitació. El primer dia que es reuniren, que va ésser el 15 de març, li adreçaren una representació, del contingut de la qual dóna idea el següent paràgraf: «Per tant com en aquell clos, senyora, personalment habitats, e dins aquell vostre propi domicili fets, com tal acte sia contra pràctiques e costums de Corts de Cathalunya, e nunquan és stat tollerat que Corts se celebressin, ne actes de Corts generals de Cathalunya se fessen, en les cases, palaus o castells on los senyors reys, de gloriosa memòria, habitassen, e haguessen lurs posades, e per totes e sengles coses damunt dites, ab aquella humil e subjecta reverència que'ns pertany, protesten que perjudici algú no sia fet ne engendrat, en alguna manera, dels dits usatges, constitucions...» (Acadèmia de la Història, *Cortes... del Principado de Cataluña*, vol. 22). Pocs dies després, el 28 del mateix mes, la reina s'avingué a què es reunissin en altre lloc, i pregà que, trobant-se fatigada per una malaltia, aquell lloc fos proper al castell;

les Corts accediren a la demanda i li suplicaren que ella mateixa el designés. La reina va respondre'ls: «Elegim lo loc on la dita Cort se tenga, la casa de Ramon Blau, perquè és prop de aquest castell, a fi que no hajam tant treball de anar-hi» (del mateix volum).

Quan queda, però, més palès el sentit de la relació, és en els moments en què el poder executiu no s'hi sotmet. Llavors esdevé el que explica el capítol 23 de les Corts de Montcò de 1363. Les Corts fan present a Pere III que hi ha qui, per a «esquivar càrrecs imposats o imposadors en les ciutats, vilas e locs, en los quals han domicili, privilegi de generositat impètran, lo qual és damnatge dels habitants en los dits locs clarament retorna»; i atesa la justícia de la queixa, el rei atorga que «lo privilegi per aquells impetrat o impetrador, sie ipso jure cas e nul·le, e sie haüt en totas cosas per no fet» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 19, llei 2).

Els conflictes d'aquesta mena i, per tant, les disposicions d'aquest to, que en els primers segles escassegen, en entrar la dinastia de Trastamara es fan més freqüents, i durant el *xv*lè, i sobretot en regnar Felip V, són constants. Carles I, a les Corts, també de Montcò, de 1537, prengué acords «per levar los grans abusos y extorsions que fan los algutzirs y commissaris nostres...» (*Const.*, vol. I, llib. 2, tít. 3, llei 7). Felip II, a les de Barcelona de 1599, diu així: «per lo gran abús que han fet nostres loctinents generals en fer edictes generals y particulars contra constitucions de Cathaluña y capítols de Cort, statuim y ordenam, ab loació y approbació de la present Cort...» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 68, llei 22).

Les Corts no pogueren legislar durant els regnats de Felip IV i Carles II, perquè a aquell les continuades i desastroses guerres i a aquest el seu estat personal, no els permeteren de posar-s'hi en contacte. En les del 1702, les úniques que va presidir el primer Borbó, hom prengué diversos acords per a corregir l'abús d'autoritat, o les contrafaccions dels oficials reials, reclamant al rei «la major observança de las lleys de la Pàtria» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 17, llei 23). Llegint aquestes constitucions, hom endevina

que l'arrel del creixent desacord entre Catalunya i els reis d'Espanya, va ésser la insubmissió del poder executiu que aquests tenien en llurs mans, al legislatiu encarnat en la representació catalana, que defensava incommoviblement els principis fonamentals del nostre règim.

XXVII

L'ORGAN DE COORDINACIO

Sense necessitat de pressuposar desavinences entre els dos poders, el desig d'evitar-les, a causa d'equivocades interpretacions, sobretot estant tancades o dissoltes les Corts, aconsellà, de bon antuvi, de suplir interinament llurs facultats per mitjà d'un òrgan que, entroncant-se amb el poder executiu, l'apartés del perill d'envair atribucions legislatives.

El funcionament d'aquest òrgan va ésser almenys contemporani del de les mateixes Corts, com ho comprova la següent constitució de les Corts de Lleida de 1300, que alhora explica com era format: «Statuim, volem e atorgam que sien elets de present, per Nós, un cavaller, e un ciutadà, e un savi en Dret, e un notari, en cascuna vegueria, de la qual clam sia o sien stats fets, o faran, per occasió de las ordinacions de las Corts passadas, las quals és dit ésser trencadas. E en los fets esdevenidors, que Nós e lo procurador nostre en Cathalunya, si Nós no-y érem presents en aquesta terra, elegirà semblantment un cavaller, e un ciutadà, e un savi en Dret e un notari, sobre las demandas que seran fetas per occasió dels ordenaments de las Corts, que deguessen ésser trencats o serien infringits. Los quals cavaller, ciutadà e savi en Dret, sens deffugi e malícia e allongament, conègan si aquellas ordinacions de las Corts passadas són en nenguna cosa trencadas a prelatos o religiosos e altras personas ecclesiàstiques, e a rics hòmens, a cavallers, e ciutadans, e hòmens de vilas, e a altres. E en allò que trobaran los dits cavallers, ciutadà

e savi en Dret ésser trencadas, que sie adobat e esmenat a ells, a coneguda de aquells. Los damunt dits cavaller, ciutadà e savi en Dret púscan conèixer sobre las ordinacions de la present Cort, e de las altras Corts passadas, si ere dit per algun ésser trencadas o serien trencadas. E hàjan poder fins a la primera Cort que serà celebrada en Barcelona, e no més avant» (*Const.*, vol. III, llib. 1, tít. 10, llei 1).

Les darreres paraules mostren com els poders d'aquesta comissió mixta no subsisteixen estant obertes les Corts; d'altres constitucions estableixen la seva continuïtat a reserva de canvis, no substancials, d'organització. Així, les de Barcelona de 1409 demanen al rei Martí que «plàcia a la vostra senyoria deputer encontinent per vostra part algunas bonas e aptas e sufficients personas qui prestament, ab aquellas qui la Cort a açò elegirà e deputarà de sa part, fàçan aquella summària cognició e reparació dels greuges per vós, senyor, o predecessors vostres, o officials o curials seus o vostros, fets a las condicions de la dita Cort» (*Const.*, vol. 3, llib. 1, tít. 7, llei 1).

Les darreres Corts catalanes, de 1702, encara estatuïren cinc constitucions relatives al tribunal que havia d'entendre en els greuges, o reparar les que s'anomenaven «contrafacions» contra les lleis votades; una de les quals és aquella en què, recordant l'absolutisme dels reis introduïts pel compromís de Casp, especialment de Joan II i Felip IV, fan avinent al rei que les acorden «per llevar dificultats en matèries que còstan a Catalunya tanta efusió de sanch y extenuació de patrimonis» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 17, llei 22).

XXVIII

EL PODER JUDICIAL

El poder judicial es troba ja constituït en la primera compilació legal dels *Usatges*, o sigui en una època en què «solían los jutjes jutjar que todas las malfetas fossen esmena-

das en tostemps; si no, podían ésser menyspreadas, per sacrament, o per batalla, o per aygua freda o calda» (usatge *Antiquam usatici*, preludial de la compilació).

L'usatge *Nullus unquam*, ordenant l'instrument judicial, diu que «negú presumesca en algun temps acusador ensempls ésser jutje e testimoni»; i estatueix que «en tot juy, quatre personas hi són necessàries ésser sempre, ço és: jutges elets, accusadors idòneus, deffenedors còngruus, e testimonis legítims» (*Const.*, vol. I, llib. 3, tít. 1, us. 4).

Una constitució de les Corts de Sant Cugat de 1419 recorda que els jutges han de jutjar «ab tota diligència, segons Dret e justícia, e bona equitat e rahó» (*Const.*, vol. III, llib. 1, tít. 7, llei 3).

Pel que es refereix a la independència del poder judicial, Pere III, en la pragmàtica atorgada a Barcelona el 2 de febrer de 1354, en parla amb aquests termes: «*Quod nos nec procurator noster non impedimus in totum uel in parte, nec nobis reseruabimus dictam Inquisitionem, aut cognitionem uel pronuntiationem ipsius, aut partem eius*» (*Const.*, vol. II, llib. 3, tít. 5, llei 1). Aquesta pragmàtica havia estat suggerida pel Braç Popular de les Corts, amb el desig d'evitar recusacions fraudulentos de jutges; amb aquest motiu el rei promet de no immiscuir-se, ni personalment ni per representant, en els expedients de recusació i substitució.

A les Corts de Sant Cugat de 1419 Alfons IV va atorgar una constitució que resumia les disposicions referents a aquesta independència, en els següents termes: «Per tolre vexacions a nostres súbdits, statuim e ordenam, ab consentiment de la dita Cort, que algun commissari sots títol o nom de visrey, y loctinent, protector, reformador, procurador, delegat, instigador, o sots qualsevol altra nom, títol o vocable sie nomenat o descriure se puxe, o per qualsevol necessitat, urgència o manera no sie ne puxe ésser per nós, ni per nostre primogènit, o successors nostres o seus, ni per alguna altra persona de qualsevulla authoritat o poder stablida, creat, ordenat ne tramès en alguna part del Principat de Catalunya» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 22, llei 1). Aquesta constitució és la que encapçala el títol *De offici de jutges*

delegats, i acaba ordenant que si són fetes provisions contra el que disposa, «sien casses e nulles», i aquells que seran designats per a realitzar la intromissió, «en res no sien obeïts».

Ens prova el rigorisme del règim en allò que es refereix a la independència judicial, una pragmàtica de Carles I, de 4 de setembre de 1542, que estén als jutges l'estatut per als notaris per Joan I, en pragmàtica del 6 de març de 1395, del contingut de la qual dóna idea el següent paràgraf, excepcional entre els que regulen la vida de les nostres institucions: «Si algú, de qualsevol dignitat, ley, condició o stament sie, qui pretendrà ésser estat damnificat o injuriat, o altrament contra dels jutges de nostra Cort, o altre de ells, querela alguna criminal donar voldrà, pretenent aquells en dit lur offici haver dilynquit, abans que sie admès a acusar o denunciar los dits jutges o l'altre de aquells, e altrament volent contra ells instar, haja e sie primer obligat a sotascriura's, a pena de talió, ab caució ydònea» (*Const.*, vol. II, llib. 9, tít. 1, llei 6). Convé recordar, en llegir aquest paràgraf, el que representen els mots «dignitat», «ley», «condició» i «stament» del denunciante, i sobretot les penes establertes per als jutges prevaricadors o simplement negligents. De la menor en dóna testimoni una constitució de les Corts de Montçó de 1510, la qual estatueix que el jutge que «ab dol haja agreujada la dita part, que li pac encontinent todas las despesas» (*Const.*, vol. I, llib. 9, tít. 32, llei 1).

No obstant, la característica cabdal del poder judicial català és d'estar encarnat en un estament professional i una representació popular. Aquesta manera seva va ésser legalitzada als 3 idus de gener de 1283 per Pere II en el *Recognouerunt Proceres* atorgat a la ciutat de Barcelona, el qual en algunes qüestions principals encara és vigent. El *Recognouerunt Proceres* comença declarant que la seva finalitat és de recollir i establitzar «*antiquas scilicet consuetudines*», els costums de temps antics estilats; les quals, en efecte, el rei declara que «*concedimus et approbamus ac etiam confirmamus*», «*sicut nobis eas in scriptis deductis quarum tenor sic se habet*»: segons el text que li va presentar la re-

presentació de la ciutat, el contingut del qual és el convertit en llei. El seu cap. 42 diu: «*Item quod proceres Barchinonae et ciues iudicant homines in criminalibus*» (Const., vol. II, llib. 1, tít. 13, llei 1).

Joan Pau Xammar dóna idea del que, de fet, representa aquest capítol, amb les següents paraules: «*Postea consules, una cum uiginti quator consiliariis Concilii Centum iuratorum praefatae ciuitatis omnium ordinum ad id ad sortem electis, ad carcerum se conferunt, ubi coram omnibus legitur inquisitionis processus, et facta actorum relatione per iudicem regie Curiae, uel assessorum; et, praemisso eiusdem uoto, dumtaxat consultiuo, non decissiuo, praefati consules et proceres, bini alii post alios foras in recessum egrediuntur relictus gubernatore, uicario, uel baiulo praesidente et coeteris sociis in priori cella et ibi coram consule in capite, et uno uel duobus ea praedictis proceribus, et scriba Curiae, praesidis suffragia sua libere proferunt, quae ab eodem scriba notantur; et maior ac conformis suffragiorum pars sententia facit, a qua nec appellatio nec supplicatio conceditur, sed executioni mandatur*» (Ciu., doct., paràg. 11, n. 10). O sigui, que eren elegits, per sort, vint-i-quatre jurats entre els membres de tots els estaments que formaven el Consell de Cent, i es constituïen a la presó, amb el jutge i els seus adjunts; llavors els era llegit el sumari de la causa i relació dels fets, i emetien llur parer, que no constituïa la sentència, sinó el seu fonament (Xammar, en *De officio iudicis et aduocati*—part 1, qüest. 5, n. 39—, invocant l'autoritat de F. Ferrer, comenta aquesta part del judici proposant la qüestió de si, esdevenint-se sovint que alguns dels esmentats jurats eren *illiterati*, els jutges tenien o no obligació, en consciència, de seguir llur parer); emesa llur opinió, passaven a una altra cambra, i el jutge president del tribunal, i els seus adjunts, davant el conseller en cap i dos dels jurats, dictaven la sentència, contra la qual no hi havia apel·lació.

El procediment quedava circumscrit a les qüestions criminals, però n'hi ha prou amb la simple lectura del paràgraf que hem reproduït de Xammar, per comprendre quin era l'esperit d'un poder judicial que al segle XIIIe legalitzava costums

ja antics, posant en pràctica el que modernament s'anomena jurat.

La institució va ésser confirmada per a Barcelona, però cal no oblidar que les lleis especials de Barcelona, això és, el *Recognouerunt Proceres*, no sols eren i són dret de la ciutat i del seu hort i vinyet, sinó que, per diverses legalitzacions expresses, s'estengueren a quasi tota la gran part de la Catalunya del seu temps que fruïa d'una pau estable, i per tant a les comarques més poblades; això és, dels territoris dels municipis de Vilanova amb els castells de la Geltrú i Cubelles, des de 1417, de tot el Penedès des de 1510, de Girona, de Granollers, d'Igualada, de Moià, de Cardedeu i els pobles que constituïen les Franqueses del Vallès, de la Maresma, i de bon nombre de parròquies com Vilamajor, Santa Sasan, Parets, Mollet, etc. Com que Girona caracteritza el dret de tot el seu bisbat (estès a l'Empordà, la Selva i la Garrotxa), tocant-se amb la Maresma i el Vallès, i aquest amb el Penedès, que confronta amb la Costa de Ponent, bé es pot dir que el jurat no es circumscriu tan sols a la Catalunya Vella, sinó a bona part de la Nova.

D'altra banda, en el que es refereix a les qüestions civils, una constitució de les Corts de Montcò de 1585 comprova l'existència d'una institució que té els seus punts de contacte amb aquesta, però adaptada al jutjament que els escau. Aquesta institució no és un jurat, però sí una intervenció d'elements no professionals en el jutjament.

El jutge ordinari del dret barceloní, havia de jutjar amb la cooperació d'un organisme assessorador constituït per un prior i quatre consellers, que es canviaven cada setmana. Aquests assessors eren advocats. A causa de llur renovació, s'anomenaven «setmaners». «Los quals solen ésser elegits y nomenats per al exercici de dits officis respectivament per lo veguer y batlle y per los concellers de la dita ciutat» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 49, llei 6).

S'esdevenia, per aquesta intervenció, no sols que el jutjament era intervingut per elements aliens a la judicatura, sinó per interventors que canviaven cada vuit dies; així, no sols resultava que el jutjador ocasional d'avui veia endegada

la seva actuació per la temença de veure jutjat l'endemà un plet advocat per ell, per qui s'hauria sentit agreujat si l'hagués fet per endavant víctima d'una illegalitat o d'una injustícia, sinó que constantment eren portats als tribunals aires renovadors. La constitució esmentada dona a entendre clarament que cerca aquestes finalitats, amb aquestes paraules finals: «y, d'esta manera, per son torn ne hàjan de passar tots los advocats que resideixen en la dita ciutat de Barcelona.

XXIX

L'ADMINISTRACIO DE JUSTICIA

Aquesta popularització del poder judicial reapareix, necessàriament, en el seu òrgan d'actuació i en el procediment. La constitució abans comentada, que condemna el jutge a indemnitzar el pledejant perjudicat per la seva dolosa actuació (*Const.*, vol. I, llib. 9, tít. 32, llei 1), n'és una conseqüència. Les Corts de Barcelona de 1493 en votaren una altra, que comprenent, sense distinció de categoria, tots els membres de la judicatura, començant pel president, condemnava les extralimitacions i la prevaricació amb «pena de privació d'ofici e de inhabilitat e restitució *in decuplum*» (*Const.*, vol. I, llib. 4, tít. 7, llei 3).

Es remarcable, per diversos punts de vista, aquesta constitució de les Corts de Perpinyà, de 1351: «Car sovint se esdevé, per ineptitut de la demanda, molts processos ésser anul·lats, la qual cosa als actors, majorment pobres, dona ocasió e matèria de lur dret a desamparar, per amor de açò ordenam e statuim que per alguna impertinència o ineptitut de demanda o de libell, pus que clarament se aparega de la intenció del demanant per la demanda o libell, o encara per lo procés, lo jutge no se abstenga de donar sentència en lo plet» (*Const.*, vol. I, llib. 3, tít. 10, llei 1). Hi són

evidents el desig de sobreposar-se al formulisme, i la democratització del procediment. Al costat d'aquest text s'ha de posar el de la constitució, ja esmentada abans, de les Corts de Barcelona de 1564, que ordena que els jutges «púgan y dègan rahonar planerament ab las parts sobre los mèrits de aquella (de la demanda) y dir-los lur parer per discutir y descubrir la veritat y justícia» (*Const.*, vol. I, llib. 3, tít. 3, llei 11).

Un dels usatges tallava ja, per endavant, una pila de les complicacions que s'esmunyen entre les malles del procediment, dient, a propòsit de les proves testificals: «Mas si algú amonestat per lo jutge, no voldrà dir ço que sabrà, ni per testimoni, o dirà que no-u sab, o no voldrà jurar e per gràcia e per venalitat la veritat callarà... son testimoni no sie rebut de aquí avant» (*Const.*, vol. I, llib. 3, tít. 16, us. 8).

Aquesta característica d'impedir les intervencions blasma- bles, era una de les primordials, i s'estenia no solament als jutges, magistrats i testimonis, sinó també als advocats, procuradors i notaris. Als advocats, una pragmàtica atorgada l'any 1251 per Jaume I, els prohibia de percebre honoraris fins «que la causa per deffinitiva sentència sie finida» (*Const.*, vol. I, llib. 4, tít. 8, llei 1). Les Corts de Montçó de 1363 afegien, amb referència als notaris, que si cobraven honoraris exagerats, havien d'ésser punits amb «pena de privació del offici» (*Const.*, vol. I, llib. 4, tít. 12, llei 1). Com queda apuntat més amunt, en parlar de la proscripció de l'abús, si «scientment» un advocat defensava causes indefensables, o allargava indugudament el procediment, havia de pagar les despeses, i les penes en què incorria podien arribar a ésser corporals. Els mateixos càstics eren assignats, en casos semblants, als procuradors i als notaris.

XXX

VALOR DE LA JURISPRUDENCIA

Una de les coses que més íntimament caracteritzen un òrgan judicial, és el valor que concedeix a la jurisprudència, que, de norma d'experiència, pot passar, amb facilitat deplorable, a ésser causa de superficialitat, instrument d'un arbitrari comodisme i de rutina, i, per tant, negació de justícia.

El pròleg d'una de les obres de jurisprudència catalana més consultades al temps en què encara no havia sofert les influències que després l'han malmenat, dóna la mesura del valor de la jurisprudència comparant els jutges i magistrats que van a abeurar-s'hi, a aquells ocells que corren d'una banda a l'altra sense més motiu que d'anar darrera un altre que segueix aquella direcció. Lluís de Peguera, des del seu setial presidencial, en alludir-hi dins el pròleg de la seva *Praxis criminalis*, posa aquesta actitud entre els «*inertiae uitii*», entre els vicis que deriven de la inèrcia; i Fontanella, al pròleg de les *Decisiones*, o sigui a la capçalera d'una obra destinada a comentar-la, mentre en fa un fèrvid elogi (precisament per les qualitats d'independència que llargament demostra en el text, i sobretot en *De pactis nuptialibus*), diu, en una d'aquelles magistrals ironies que matisen els seus escrits, que les sentències dels tribunals orienten tant com un rellotge de sol, que marca si té bona llum, perquè «*horologia solaria sunt decisiones Senatus, quae dum Deus senatores e sua non dimittit manu, uix falluntur*»: perquè els magistrats, quan no estan deixats de la mà de Déu, amb prou feines s'equivoquen.

Quí d'una manera concreta resumeix, no obstant, la doctrina catalana sobre la força de la jurisprudència, és Xammar, en estudiar l'ofici de jutge i les seves normes. Diu ai-

xí: «*In Cathalonia sententia domini regis seu regii Senatus ius generare non constituit, nec habet uim legis quia non est in hoc regno domino regi sine curiis Generalibus condendarum legem auctoritas*» (Xammar, *Of.*, part. 1, qüest. 15, n. 75); és a dir, que les sentències no tenen força de llei, perquè a Catalunya el rei no té potestat legislativa si no és amb les Corts.

El primer d'aquests dos conceptes és, en teoria, el fonament de la doctrina sobre el valor de la jurisprudència en tots els règims jurídics. Però el sentit i la interpretació catalans difereixen dels corrents, com ensenya el següent fragment, també de Xammar: «*Si tamen tot sint ut consuetudinem indicant, consuetudini standum est, et per consequens iudicandum exemplis, quamuis tunc, potius dicimur sequi consuetudinem quam exempla seu sententias*» (Xammar, *Of.*, part. 1, qüest. 15, n. 76). Això és: si les sentències convergents són en tanta quantitat que arribin a estatuir un costum, cal estar-se al que el costum determina, per bé que en aquest cas s'ha de dir que hom segueix més aviat el costum que no la jurisprudència.

Per comprendre l'abast i fondíssim sentit d'aquesta doctrina, cal recordar que el costum és, jurídicament, una constant renovació, i per tant l'antítesi de la rutina, i que no té força sinó en tant que és acceptat per l'actuació popular.

XXXI

ELS TITOLS PROFESSIONALS

Aquesta concepció va íntimament lligada amb la de les qualitats que donen categoria als elements jutjadors i coadjuvants seus, o sigui, en resum, a la de les qualitats que han de posseir les persones que, trobant-se en possessió d'un títol professional, han d'ésser considerades aptes per a un d'aquests càrrecs.

Una constitució de les Corts de Sant Cugat de 1419, diu

que els jutges han d'ésser de «bona fama, sciència e consciència, tements Déu e amants justícia» (*Const.*, vol. III, llib. 1, tít. 7, llei 3). I una altra de les de Barcelona de 1503 resumeix llurs qualitats dient que han d'ésser «hàbils y sufficients» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 38, n. 6). Cal, doncs, reunir les condicions legals, i així mateix ésser, de fet, digne d'ocupar el lloc.

Una constitució, ja esmentada, de les Corts de Montçó de 1585, dóna idea del que ha d'ésser aquesta suficiència, amb aquestes paraules: «hàjan d'ésser doctors de Universitat aprovada y tenir per lo menys quatre anys de pràctica, havent advocat quatre anys complerts» (*Const.*, vol. I, llib. 1, tít. 49, llei 6). Es de notar que la pràctica no ha d'ésser judicial, sinó d'advocacia. I encara és més remarcable que, segons aquest text, la meitat dels adjunts assessors setmaners del tribunal, hagin d'ésser novicis en la carrera: «y los quatre concellers del mateix prior, que's diuen semmaners, hajen de ésser nomenats de la mateixa manera, ço és, dos dels antics, que hàjan practicat quatre anys, y altres dos dels nous». Cal tenir present, a aquest efecte, que per a obtenir el títol d'advocat, era condició precisa ésser examinat «per los prohòmens de quiscun loc, ensemps ab los altres savis en Dret» (*Const.*, vol. I, llib. 2, tít. 6, llei 1). Els prohoms són una representació ciutadana allunyada del professionalisme, per als quals la idoneïtat no podia pas consistir en abstraccions i teories. Una constitució de les Corts de Montçó de 1585, que es refereix a la professió notarial, estatueix que per a obtenir el títol, no és suficient demostrar la ciència que fa al cas, sinó que l'aspirant «haja practicat en casa notari públic, almenys per temps de quatre anys» (*Const.*, vol. I, llib. 2, tít. 6, llei 11).

Aquesta orientació ve comprovada pel fet que les dues paraules que en els estudis i comentaris jurídics són emprades per a sintetitzar el professionalisme en les diverses intervencions de la seva actuació, siguin les d'«expert» i «pràctic». La primera transcendí àdhuc als textos legals, com ho demostra una constitució de 1585 votada per les Corts de Montçó, que parla de treballs realitzats per «prohoms y ex-

perts» (*Const.*, vol. I, llib. 4, tít. 4, llei 6). Fontanella, comentant en les *Decisiones* la jurisprudència sobre el dret als tresors amagats, recorda que va estudiar la qüestió al tractat *De pactis nuptialibus*, i diu: «*ubi adduxi nostros practicos*» (decis. 528, n. 8); i aquests «pràctics» són Jaume Callís, Tomàs Mieres i Antoni d'Oliba, és a dir, tres juriconsults de reconeguda autoritat. Xammar, quan comenta la manca de força d'imposició de la jurisprudència per dir que va d'acord amb els juriconsults dels temps anteriors. diu que així pensen «*practicos scriptores antiquos*» (Xammar, *Of.*, col. 1, qüest. 15, n. 75).

XXXII

LES QUALITATS CIUTADANES

Aquesta manera d'apreciar el professionalisme és filla d'un esperit eminentment realista que informa la concepció ciutadana en tota la seva integritat.

Es molt característica, sota aquest punt de vista, la concepció de l'honor. L'honor és, simplement, «*premium proprii meriti et uirtutis*» (Mieres, col. 6, cap. 17, n. 17): el premi als mèrits i a les virtuts personals; «*exhibitio reuerentiae in premium uirtutis*» (*ibid.*, col. 10, cap. 4, n. 14): l'exteriorització d'una pública reverència en premi a la virtut. No pot ésser cap concessió, ni passa d'ésser un simulacre sense la base del personal mereixement. Per aquest motiu, «*honor onus habet annexum*» (Mieres, col. 10, cap. 2, n. 16): no hi ha honor sense responsabilitats; i, de més a més: «*non debeo ei honorem exhibere qui mihi uituperium fecit*» (*ibid.*, col. 10, cap. 2, n. 17): cal no envanir-se, excitant la sensibilitat aliena; perquè, en resum, «*honor mundanus non est animae sanus, quia tunc esse de salutatione securus*» (*ibid.*, col. 10, cap. 2, n. 22): l'honorament mundà és mal-sa a l'esperit, ja que mou a exigir allò que no pot ésser imposat.

El ciutadà ha d'ésser persona «*bene morigerata, aliena non tollens, et quantum est in re in aliquam uirtutem operans*» (*ibid.*, col. 6, cap. 11, n. 15): home de bons costums, que no faci tort als altres, i que tant com pugui s'esforci a obrar virtuosament.

Aquest concepte, que concreta l'exemplaritat ciutadana en les virtuts del treball, té repercussions ben característiques en el règim català. En poden donar idea les normes de constitució del Consell de Cent de Barcelona; Xammar les explica, en la seva *Doctrina ciuilis*, amb les següents paraules, remarcables, no res menys, sota el punt de vista històric de l'evolució de les institucions: «*Milites ad regimen et Concilium ciuitatis non fuerunt admissi usque ad annum 1498, quo illos admisit priuilegium Ferdinandi; et idem rex alio priuilegio anni 1510 cauit quod in praefato Concilio sexdecim essent milites*» (paràg. 20, n. 18); això és: els militars no foren admesos a formar part del Consell de Cent fins a l'any 1498, en què Ferran el Catòlic ho va disposar; després proveí que n'hi haguessin setze. I segueix dient Xammar: «*Tandem anno 1621, priuilegio Philippi regis, reginam et Concilium ciuitatis Barcinonae, ingressi sunt nobiles qui antea nunquam etiam inter milites ingressi fuerant*» (Xammar, *Ciu.*, paràg. 20, n. 21); o, sigui que després, l'any 1621, una ordre del rei Felip va fer-hi entrar nobles, dels quals, com tampoc de militars, mai n'hi havia hagut.

L'explicació d'aquestes exclusions la dona un text de Jaume Callís (fol. 15, n. 9) que, referint-se a l'estament militar, diu que en queda exclòs «*ut non sit negotiator*»: per tal com no mercadeja. El règim de la ciutat havia d'estar en mans d'homes que coneguessin pràcticament les dificultats quotidianes, que visquessin els problemes ciutadans, cosa que no s'esdevé del tot amb els nobles, i menys amb els militars.

No obstant, una de les característiques del nostre règim que millor palesen el seu esperit humaníssim, és el seu concepte de la pobresa. Aquest concepte s'especifica amb referència als avantatges o exempcions que el pobre ha de tenir en el tractament legal, i es concreta en la distinció entre *l'inops* (l'absolutament necessitat) i el qui *sibi sufficit* (el

qui es pot mantenir). Aquesta distinció és recollida per Mieres (col. 9, cap. 35, n. 34, 39), el qual la resumeix dient: «*Illi dicitur pauper qui non potest uiuere nisi de suo quotidiano labore*»: s'ha de considerar pobre aquell qui només viu del seu treball. L'interès de la classificació és processal, i el jurista esmentat l'estableix per tal de dir que aquell qui s'ha de guanyar la vida, «*litigans habet circa litem uacare*»: quan pledeja es veu forçat a esmerçar un temps que altrament dedicaria al treball; i per això mereix d'ésser eximit de pagar les despeses.

Cal remarcar que aquest concepte de pobresa no s'ha d'interpretar d'una manera formulística, sinó amb l'humaníssim sentit general del nostre règim. Per aquest motiu diu Peguera que «*is dicitur pauper qui honorifice uiuere non potest iuxta qualitatem suae personae*» (Peguera, *Decisionum*, cap. 36, n. 5): s'ha d'entendre que és pobre aquell que no pot viure honorablement segons la seva posició social. Es, doncs, un concepte que s'adapta constantment a la condició personal, i d'aquí ve que no admeti una norma rígida per a mesurar-lo, ans cal que sigui, com observa Peguera (*ibid.*), una de les coses «*quod arbitrio iudicis relinquitur*»: que s'han de deixar en cada cas a l'arbitri judicial. Antoni d'Oliba completa aquest concepte recordant que «*probationem pauper-tatis et admissionem ex differentia statu personarum et onerum eius inconuenientium respectu patrimonii*» (Oliba, *De iure*, cap. 3, n. 39): la demostració de l'estat de pobresa ha de relacionar la categoria de la persona amb les càrregues que graven el seu patrimoni.

XXXIII

LES FACULTATS DE LA CIUTAT

L'esperit que caracteritza aquests conceptes aplicat a la comunitat ciutadana, dóna per resultat l'establiment d'un règim de facultats proporcionades a la seva capacitat real, el

qual respon a l'afirmació, anotada al començament, que «*ciuitas quaelibet prohibet dici respublica*» (Mieres, col. 6, cap. 13, n. 74).

L'obra de Xammar, *Ciuiilis doctrina*, és, en realitat, una exposició abreujada del règim català de les ciutats, referida a la de Barcelona, per ésser el cap i casal de Catalunya tota; i diu que «*pro bono et tranquillo illius statu, potestatem habet in ciuilibus et criminalibus condendi statuta in ipsa ciuitate et eius terminis*» (paràg. 12, n. 15): per a la seva prosperitat i benestança, té facultat d'instituir el seu règim, no sols civil, sinó de repressió criminal. Perquè Barcelona és una de les ciutats que «*aequiparantur principibus*» (paràg. 12, n. 9); o sigui, que per a l'establiment i sosteniment del seu règim, està tan capacitada com el príncep, això és com el mateix govern de l'Estat. Per aquest motiu, «*in Concilio ordinario ciuitatis Barcinonae aguntur negocia quae sibi per Concilium centumuirale committuntur*» (paràg. 20, n. 26); qui determina les qüestions que s'han de tractar i resoldre, és el propi Consell de Cent, i no pas l'autoritat superior de l'Estat, com s'esdevé generalment en altres terres, on l'Estat intervé directament en el règim ciutadà (paràg. 20, n. 25). Afegeix, encara: «*Statutis ciuitatis Barcinonae ligari et officii etiam milites seu homines de genero militari clericos etiam*» (paràgraf 12, n. 32): allò que la ciutat estatueix, obliga tots els estaments, àdhuc els militars i la clerecia.

Entre aquestes facultats de govern, hi ha la d'organitzar i regir l'ensenyament: «*Ciuitas Barcinonae statuta condit et iurisdictionem exercit super Uniuersitate sui Gymnassi, et magnus sumptur pro eis conseruatione et aumento erogat*» (paràg. 6, n. 32); hi exerceix jurisdicció i hi esmerça grans sumes. Hi ha, així mateix, la de constituir i proveir els organismes ciutadans i nomenar-ne els funcionaris: «*et creat quamplurimos officiales iurisdictionem habentes in praecipua numera rei publicae*» (paràg. 10, n. 3). «*Et creat ultra mare consules in ciuitatibus Siciliae, Neapolis, Genuae, Romae, Panormi et aliis ubi cathalani et regnicolae negotiantur, et iurisdictionem exercit in personis et bonis nationes in factis mercantilibus*» (paràg. 10, n. 24). «*Consules Bar-*

cinonae incedunt cum insignibus consularibus per totam Cathaloniam» (paràg. 6, n. 19). Aquests cònsols, com ho ensenya, entre altres documents, el «privilegi del rey en Martí als cònsols de Barcelona» de 15 de gener de 1401, tenien jurisdicció àdhuc «per a judicar de actes marítims e mercantívols de dins e fora de la dita ciutat» (Ernest Moliné i Brasés, *Les Costums marítimes de Barcelona*. Barcelona, 1914).

Barcelona és, de fet, un territori regit per un Estat dins un altre Estat, en el qual el govern es limita a entendre en les qüestions de Dret públic, i encara enteses en sentit molt restringit; la iniciativa ciutadana resol les que més directament afecten al seu interès. Són tan amples les seves facultats, que «*usu ac consuetudine antiquis ...semper imposuit quae uoluit uectigalia, sine regno assensu, tam ciuibus quam externis*» (paràg. 10, n. 48): per costum antiquíssim ha decidit, sense que li calgui l'autorització de l'Estat, les contribucions que han de pagar així els seus ciutadans com els estrangers.

Aquesta amplitud d'atribucions de què gaudia el Consell de Cent de Barcelona, la tenien també els organismes municipals d'altres localitats catalanes en l'extensió i intensitat que corresponien a llur importància i necessitats.

Els documents demostratius són nombrosíssims. Dels referents exclusivament a Barcelona, que A. de Capmany publica en les seves *Memòries*, n'esmentarem, triats a l'atzar, els següents: Document 66 del vol. II: havent proveït el rei el càrrec de cònsol a Gènova, el dia 5 de les calendes de juliol de 1341 el nomenament és revocat per ésser contrari a les facultats dels prohoms barcelonins.—Document 77 del vol. II: Pere III, a 8 de febrer de 1352, destitueix el cònsol que havia nomenat per a Tràpani, perquè la ciutat le féu present que el nomenament era d'incumbència seva.—Document 144 del vol. II: lletra del Consell de Cent, del 4 d'agost de 1436, al rei d'Anglaterra Enric IV, reclamant la restitució d'una nau catalana naufragada a les costes angleses.—Document 146, del vol. II: lletra del Consell de Cent, de 5 de setembre de 1437, a l'emperador de Cons-

tantinoble Joan Paleòleg, presentant-li el cònsol català Pere Rocafort.—Document 152 del vol. II: lletra del Consell de Cent al rei de Tunis, de 8 de gener de 1439, reclamant-li les mercaderies, apresades per súbdits seus, d'una nau naufragada prop de les seves costes, i demanant que castigues la insolència dels apresadors.

Del contingut d'aquests documents ens ofereix un testimoni el paràgraf següent del darrer: «Molt alt e molt magnífich príncep e rey: Havem sabut, la qual cosa recitam ab gran anuyg e desplaer, com lo vostro alcayd de Bona e altres súbdits vostres, no contrastants vostres provisions e manaments, haurien vers si acupats, tolts e preses molts draps e altres robes e havers de la dita galiota, e haurien morts, nafrats e captivats alguns dels mercaders, faent-los molt greu companyia e causant-los molt grans e excessives mangeries e despeses; de les quals coses som dettenguts de gran admiració...».

XXXIV

RESUM

La nació catalana, que va deixar de tenir govern propi l'any 1714, en què el rei d'Espanya Felip V hi entrà com a dominador, per acció de guerra, no posseí mai una carta constitucional, però va ésser de fet, i invariablement, un Estat constitucional d'esperit democràtic.

Dins el nostre règim, el poder moderador no és un home que encarna l'autoritat suprema, ni tan sols una assemblea o conjunt d'homes, sinó uns principis superiors, als quals les Corts i el rei estan subjectes alhora.

La seva primera base, per tant, és la igualtat social, per la comú subjecció de tots els seus elements a unes mateixes normes infranquejables; la qual cosa equival a dir que ho és la llibertat, perquè la conseqüència real de la subjecció és impedir l'abús de facultats del més fort.

D'aquesta proscripció de l'abús, neix la segona base, que

és l'equitat, o sigui l'obligació de respectar la justícia en benefici d'altri; a la qual obligació correspon el dret d'ésser respectat.

Per aquest motiu, el nostre règim no es pot equiparar als règims doctrinàriament constitucionals del segle dinovè, puix que els supera en allò que constitueix precisament la seva essència. Perquè aquells es limitaren a canviar l'absolutisme de subjecte: el negaren al rei, però el traspassaren als organismes del poder legislatiu, i en definitiva el mantingueren; i el català, de bon antuvi, va negar-lo alhora a tots els poders de l'Estat, els quals sotmet, sense exceptuar-ne cap, a afirmacions superiors a llurs facultats respectives.

En el règim jurídic català, la missió del poder legislatiu no és dogmatitzant; no crea el Dret, sinó que es limita a donar-li forma externa de llei; l'essència del precepte no és d'incumbència seva, ans dels mateixos legislats, que li donen vida per mitjà de l'instrument que té garantit el màxim encert, que és la continuada aplicació prèvia, en mig de les dificultats i de l'experiència de la vida. I encara, de més a més, la forma és contractual, la llei és un pacte entre la representació de l'autoritat i la dels governats; ni internament és un lliure determini de la voluntat del poder, ni externament té les garanties d'una definició, sinó les d'un contracte.

Aquests principis ens mostren clarament com la finalitat catalana de la llei no pot consistir a imposar una norma coercitiva, sinó en la molt més noble d'ajudar la memòria a recordar les normes prèviament concretades per la llibertat d'actuació: la llibertat no en surt minvada, sinó garantida, perquè el seu prohibicionisme no va encaminat a enquadrar l'ús de facultats, sinó a fer-ne impossible l'abús, que és la seva deformació.

La categoria del poder executiu dins l'organisme general de l'Estat, és la del mandatari, no la del mandant; les seves facultats són concretades a través de la subjecció a límits predeterminats; àdhuc li són reconegudes les prerrogatives amb relació al compliment d'obligacions, com el domini dels camins de mar i terra, que li és atorgat amb la potestat única de defensar-hi la llibertat de trànsit.

Respecte al poder judicial, la institució del jurat, la intervenció dels setmaners en els jutjaments civils, l'encaix, dintre el procediment, d'un tràmit que obliga el jutge a penetrar-se amb les fonts directes d'informació, i la recordança del deure de fallar «segons dret e raó» abans que segons llei, diuen prou quin és el seu caràcter.

Aquest concepte dels poders de l'Estat és impossible d'estabilitzar-lo artificialment; la seva persistència a través de vicissituds multiseulars, demostra la continuïtat d'un ambient que no és més que la manifestació d'una ànima col·lectiva; són poders concebuts d'aquesta manera perquè tota la constitució social catalana és informada per un mateix esperit. No s'esdevé, com en altres nacions, que hi hagi un antagonisme bàsic entre les institucions i el sentiment que les maneres exterioritzen, i que, aquestes essent eminentment cristianes, llur esperit resulti absolutista, amb aquella mena d'absolutisme que té per base la característica primordial de la ideologia pagana, que és la supremàcia de la voluntat del governant, sense altres límits que els establerts per les seves pròpies facultats definidores.

Quan es diu que el nostre règim és cristià, i que ho és l'esperit del nostre poble, no s'expressa un fet polític, sinó una identitat essencial. El cristianisme no els ve d'haver adoptat el Dret canònic com supletori del propi, ni d'haver donat participació als dignataris eclesiàstics en els organismes legislatius, ni de declaracions de submissió a preceptes religiosos, sinó d'haver informat la vida civil amb els mateixos principis de llibertat i de responsabilitat que són propis del cristianisme; és una identitat de fons que, precisament per ésser-ho, ha corsecat els intents d'empelt amb tendències que neguen l'una o l'altra, segons la categoria política de cadascun dels homes.

Ni la mixtificació, ni les inevitables fluctuacions a què empenyen les influències externes, hi han pogut arrelar, perquè la identitat ha trascendit a la manera d'aplicar els principis, amarant de realisme llurs procediments.

El realisme li és una garantia perquè, relligant les fórmules legals i les funcions autoritàries a la humana veritat

dels fets, impedeix que en cap moment no assoleixin preeminència les abstraccions ideològiques que, essent filles de l'elucubració individual, prescindeixen fàcilment de l'interès d'altri i, en inspirar solucions, menen sovint a dogmatismes sadollats d'injustícia.

Són mostres de l'esforç per a assegurar al nostre règim aquest realisme: la inhabilitació per a exercir un càrrec com conseqüència del mal ús de les seves facultats, la preponderància de l'arbitri judicial, la normal invocació als experts al costat dels «savis» o tècnics en la teoria, la impossibilitat de legislar o de celebrar corts sense la presència personal del rei, la prevalença del «cap-major» o domicili real sobre el designat per simple declaració, l'obligació de descriure els béns per a l'assegurança dels possibles creditors, i fins el caient de la terminologia que designa els juristes amb el nom de «pràctics» i les demandes judicials amb el de «clams».

Es un realisme que amara d'espiritualitat les fórmules processals en què es manifesta, perquè no és, com elles, adjectiu, sinó un aspecte més de la unitat substancial del règim. Les condicions legals d'aptitud per als càrrecs públics comencen amb dues condicions d'ordre moral. El fonament de la ciutadania és l'exemplaritat dels qui encarnen el poder, i la majoria legislativa és moral, abans que numèrica; quantitativa i qualitativa alhora, no aplegant dins el mateix parer «la major part dels votants», sinó «la major e pus sana part d'ells». No és concebuda com un nombre que s'imposa per la força, sinó una coincidència d'opinió que té per aglutinant un factor espiritual.

L'experiència mostra que per arribar a aquestes afirmacions, altres règims han hagut de passar segles, si és que ja les han assolit, i aquesta prioritat de temps ensenya quin és el grau de civilitat de l'esperit català. El fet que unes Corts legislatives, per exemple, plantegin, com les nostres de 1632, la conveniència de derogar totes les lleis civils per substituir-les per una suprema norma d'equitat, té un valor inqüestionable; però si el fet es produeix en plena centúria dissetena, quan era major l'esclat de l'absolutisme reial, i de l'ambient

que el sostenia, la seva excel·lència creix en proporcions que ara no ens cal ponderar.

* * *

Però allò que posa més de manifest la vàlua del nostre règim, és, sense entrar en comparacions qualitatives, contrastar-lo amb un altre, que les vicissituds històriques fan que hom consideri el Dret comú de tot l'Estat espanyol.

En el règim espanyol, o més concretament castellà, el poder legislatiu és una facultat privativa del cap de l'Estat, fins al punt que si hi intervé algun altre element, és per delegació seva. *«Emperador o rey puede hacer leyes sobre las gentes de su señorio, e otro ninguno no ha poder de las hacer en lo temporal, fueras ende si lo ficiessen con otorgamiento dellos. E las que de otra manera fueren fechas, no han nombre ni fuerza de leyes, ni deben valer en ningún tiempo»* (Las Partidas, ed. Madrid 1789, part. I, tít. 1, llei 12).

La llei hi és definida d'aquesta manera: *«Ley tanto quiere decir como castigo e enseñamiento escripto que lega a ome que non faça mal e quel aduce a seer leal faziendo derecho»* (Espéculo, llib. 1, tít. 1, llei 12). Aquest concepte s'estabilitza i es va afermant amb el transcurs del temps i, per aquest motiu, la *Novísima Recopilación de las leyes de España*, inspirant-se en les lleis 2, 3 i 4, tít. 2, llei 1 del *Fuero Juzgo*, i les lleis 1 i 2, tít. 6, llei 1, del *Fuero Real*, diu que la finalitat de la llei és *«mandar, vedar, punir y castigar»* (Novísima Recopilación, llib. 3, tít. 2, llei 1).

Les fonts de la llei són de doctrina: *«Tomadas fueron estas leyes de dos cosas: la una de las palabras de los santos... la otra de los dichos de los sabios...»* (Las Partidas, part. 1, tít. 1, llei 6); i l'obligació de compliment per part dels legislats en fa impossible el desús: *«Todas las leyes del reyno que expresamente no se hallan derogadas por otras posteriores, se deben observar literalmente, sin que pueda admitirse la excusa de decir que no están en uso, pues así lo ordenaron los señores Reyes Católicos»* (Novísima Recopilación, llib. 3, tít. 3, llei 11).

El procés evolutiu de la potestat legislativa, el resumeix Domingo Ramon Domingo i Morató, en els seus *Estudios de ampliación de la Historia de los Códigos Españoles* (llib. 3, cap. 3, art. 2), recordant que, a les Corts de Briviesca, Joan I va atorgar que les lleis, els furs, les ordinacions, etcètera, no poguessin ésser revocats sinó en les Corts i amb llur aquiescència; que Joan II hi acudia per afrontar els moments difícils, i que al 1393, Enric III ordenà al municipi de Colmenar de Las Ferrerías de Avila: «Yo, de mi ciencia especial y expresamente, privo en este caso la dicha ley de Briviesca y todas sus cláusulas derogatorias e quiero que non empezca nin empecer pueda...» (Domingo y Morató, lloc citat).

Aquesta fórmula esdevé corrent, i es troba repetida als municipis de Madrigal, Olmedo, Carrión, Tordesillas, Sahagún, Simancas, etc., fins que és substituïda per la següent, que comença a establitzar-se en un document reial de 1433: «E quiero e mando que esta merced que vos yo fago sea firme e valedera non embargante cualquier leyes e fueros fechos e por facer e privilegios e usos e costumbres e estilos que en contrario desto sean o ser puedan; ca yo de mi ciencia cierta e propio motuo e poderio real absoluto e de mi deliberada voluntad, la cual quiero que haga fuerza e vigor de pacción e contrato fecho e inido entre partes, e así mismo fuerza e vigor de ley bien ansi como si fuese fecha e promulgada en Cortes... quiero e mando...» (Domingo i Morató, lloc citat).

La interpretació de la llei, i en conseqüència la seva reforma, es també de potestat exclusiva del rei: «Y porque al rey pertenece y ha poder de hacer fueros y leyes, y de las interpretar y declarar y enmendar donde viniere que cumple, tenemos por bien que si en los dichos fueros, o en los libros de las «Partidas» sobredichas, o en este nuestro libro o en algunas leyes de las que en el se entienden, fuere menester declaración e interpretación, o emmendar o añadir, o tirar o mudar, que Nos lo hagamos» (Novísima Recopilación, llib. 3, tít. 2, llei 3; tretra de la llei 1, tít. 28 de l'Ordenamiento de Alcalá i de la llei 1 de les *Leyes de Toro*).

El concepte del poder executiu, i àdhuc la base de les seves relacions amb el legislatiu, les expressa el següent fragment del preàmbul que encapçala les lleis de l'*Espèculo*: «*El grant amor que nos avemos a nuestras gentes nos faze pensar e trabajar...*»; i també aquest, de la mateixa compilació, la finalitat del qual és justificar les facultats reials: «*Mas el ome desto todo non puede aver nada por si, a menos de ayuda de muchos. Onde este ayuntamiento de muchos non pudo seer sin justicia, e justicia non pudo fazer ninguno sinon por los mayores. E estos mayores ovieron menester uno que los acordase e por quien se guiasen. Onde conviene por derecho fuerza que oviese rey*» (*Espèculo*, llib. 2, tít. 1, llei 3).

En ço que pertoca al poder judicial, pot donar idea del seu concepte el text del jurament dels jutges que prescriuen les *Ordenanzas reales de Castilla*, que és com segueix: «*Juramos a vos, el rey y la reyna... que así como vuestros oidores y jueces obedezcanos vuestros mandamientos que vos el dicho señor rey y reyna y qualquier de vos nos hicieredes por palabra, o carta o mensagero cierto; y que guardaremos el señorío y la tierra, y los derechos a vos los dichos señores rey y reyna, aquellas que nos mandaredes y enviaredes mandar que tengamos en secreto. Otrosí que desviemos vuestro daño en todas las guisas que nos pudiéremos o supiéremos. E si por aventura no hoviésemos poder de lo hacer, que vos apercibamos de ello lo mas aina que nos pudieremos. Otrosí que los pleitos que ante nos vinieren que los libraremos lo mas aina y mejor que pudiéremos, bien y lealmente, por las leyes de los fueros y derechos y leyes y ordenanzas de vuestros reynos*» (*Ordenanzas reales de Castilla*, llib. 2, tít. 4, llei 8).

L'esperit que donen a comprendre aquests textos fa la seva aparició dins la legislació de Catalunya mitjançant el *Decret de Nova Planta*, promulgat per Felip V el 16 de gener de 1716, el qual comença dient: «*Por decreto de 9 de octubre próximo fuí servido decir que... tocaba a mi soberanía establecer el gobierno en él...*» (art. 1), és a dir, al Principat de Catalunya. Del seu to ens donen una mostra les frases se-

güents: «*he resuelto que en el referido Principado*» (art. 1); «*mando que todas las peticiones...*» (art. 5); «*...mando que los términos...*» (art. 6); «*he resuelto que...*» (art. 7). I el seu darrer article diu: «*lo que no fuere contrario a lo mandado aquí...*» (art. 4) (*Novísima Recopilación*, llib. 5, tít. 9, llei 1).

El marquès de Castel Rodrigo, governador i capità general de Catalunya, nomenat per Felip V, publica decrets encapçalats per aquestes fórmules: «*Sabed que he tenido por conveniente...*»; «*He tenido por bien resolver*» (Campmany, *Collecció diplomàtica*, vol. 4, doc. 172, 173).

La doctrina que brolla d'aquest esperit és sintetitzada en les obres del doctor Antoni de Mujal, catedràtic de Lleis de l'Universitat de Cervera, fundada pel mateix Felip V. Els paràgrafs següents que es refereixen al costum jurídic, en donen idea: «*En nuestro estado monárquico no pueden los súbditos introducirla legítimamente sin consentimiento del príncipe; y de ésta es bien clara y solidísima la razón: porque, como aquella tendría fuerza de ley, habríamos de decir que reside potestad legislativa en los súbditos...*». «*La costumbre para que valga ha de ser razonable, y de esto mismo se infiere y deja ver a todas luces que mucho menos pueden los súbditos introducirla contra ley sin consentimiento del príncipe, porque nunca sería razonable siendo contra ley*» (*Tratado de la observancia y obediencia de las leyes*, cap. 3). Les facultats del poder i la relació amb la llibertat civil queden expressades, dins aquest llibre, per les següents paraules: «*La verdadera obediencia raciocina así: el superior aquí y ahora lo manda así. Luego, aunque me parezca probable lo contrario y que puede obedecerse, debo de practicamente así presumir del superior: que, por reservados motivos que yo no alcanzo o no llego a conocer, no sólo probable, sino evidentemente me manda; por consiguiente no ha de haber en mi tardanza ni duda, sino propensión y presteza a obedecer*» (*ibid.*, cap. 2). Aquests conceptes queden completats per l'argument amb què aquest autor acaba el seu estudi de la definició de la llei. Examina les condicions que la llei ha de reunir per a ésser bona, i diu: «*De ellas se ve claramente*

que la ley manda, y que lo que manda es justo y honesto» (cap. 1). I perquè no pugui haver-hi dubte respecte al sentit de tals afirmacions, direm que aquest autor desenrotlla la seva argumentació per a rebatre un text de Mieres que diu que el príncep, en promulgar la llei, supedita tàcitament i per endavant la seva força d'obligar a l'acceptació dels legislats.

* * *

Coincidentment amb aquest contrast és interessant de remarcar-ne un altre amb l'esperit que informa les actuals orientacions del Dret públic a la major part d'Europa; si les orientacions i els textos jurídics de què fins ara hem parlat representen el passat, els que anem a considerar, representen l'esdevenidor.

Essencialment, aquest esperit queda sintetitzat en les següents paraules del professor Le Fur, de la Universitat de París. El Dret es transforma—diu—en «*un ensemble de règles objectives, antérieures à la volonté de l'homme et s'imposant à elle, constatées, et non créées par la raison*» (*Revue de Droit International*, n. 3). Això és, justament, la concepció catalana del poder moderador, superior a tota humana potestat.

La similitud queda encara més ben palesada en aquest altre paràgraf del mateix autor: «*Nous assistons à une rennaissance quasi-universelle du Droit naturel chez les auteurs de tous les pays et dans la pratique même des Etats*» (*loc. cit.*).

Ofereix una mostra d'aquesta pràctica l'article 47 de la Constitució de Finlàndia, que és part del seu títol IV, relatiu al govern i administració del país, del qual són els següents fragments: «*Si le Conseil des ministres, ou un de ses membres, dans l'exercice de ses fonctions agit contrairement à la loi, incombe au chancelier de justice...*». «*Si l'illegalité est de nature à entraîner contre un ou plusieurs membres du Conseil une accusation devant la Haute Cour...*». «*Si le Président de la République venait à commettre dans l'exercice de ses fonctions des actes illégaux, le chancelier de justice*

doit...» (text francès oficiós; Helsingfors, 1928). Aquests articles, com les constitucions catalanes, tenen per finalitat la subjecció de l'autoritat a les normes superiors de justícia.

L'òrgan de coordinació entre els poders de l'Estat instituït d'antic a Catalunya, és ara una de les bases de la carta constitucional de Txecoslovàquia. La seva llei preliminar, inserida amb el n. 121 en el recull oficial de lleis de l'Estat, diu al seu article 2^{on}: «*Un Tribunal Constitutionnel decidera si les lois de la République Tchécoslovaque, et les lois du Parlement du territoire des ruthens au sud des Carpathes satisfont aux conditions de l'article 1er*»; i l'article següent diu: «*Le Tribunal Constitutionnel se compose de sept membres. Les deux tribunaux suprêmes, c'est-à-dire la Cour suprême administrative et la Cour suprême de justice, y envoient chacun deux membres choisis parmi leurs...*» (Traducció de Jiri Hoetzel i V. Joaquim. Praga, 1920).

La força de l'actuació popular contra la llei, està legalitzada en la majoria de les Constitucions amb referència a les de Dret públic, o sigui, amb un reconeixement de virtualitat que ultrapassa externament els límits clàssics i fa que l'acte de rebutjar-ne una tingui procediment legal estès a totes les que el legislador pot arribar a promulgar, sense excepció.

La Constitució de Letònia ja no admet, a aquest efecte, els conceptes de referendum o de plebiscit emprats per alguns altres països, sinó que diu textualment: «*Article LXIV: Le pouvoir législatif appartient à la Salima (el Parlament) ainsi qu'au peuple...*». «*Article LXIV: Une loi adoptée par la Salima et ajournée de la façon indiquée à l'article LXXII, peut être annulée par le vote du peuple...*» (Traducció oficial. Riga, 1925).

La preponderància del costum ha estat consagrada fa poc a Itàlia per iniciativa del president del Tribunal de cassació de Roma i d'alguns professors de les Universitats, que s'emprenen la tasca de recollir les fórmules consuetudinàries per tal de tenir facilitat d'adaptar-hi els jutjaments.

A Anglaterra, un dels tràmits de la llei de procediments

civils és igual al legalitzat a Catalunya per la constitució de les Corts de Barcelona de 1564 (*Const.*, vol. I, llib. 3, tít. 3, llei 11) que obliga el jutge a cridar directament les parts pledejants i raonar amb elles la veracitat dels fets i la justícia de la solució. I el precepte del Codi Civil suís que més ha contribuït a recaptar-li el predicament que gaudeix, amb justícia, d'ésser el més avançat d'Europa, és el contingut al seu art. 2^{on}, que coincideix amb la doctrina catalana sobre la proscripció de l'abús: «*L'abus manifeste d'un droit n'est pas protégé par la loi*».

El principi de la igualtat social sobre les diferències d'estament i categoria, de qualsevulla mena que siguin, és una de les bases dels tractats de pau actuals i, en conseqüència, de les cartes constitucionals de gairebé tots els Estats, segons el sentit que ja va puntualitzar el Tractat de Versalles parlant de la protecció dels «*intérêts des habitants qui diffèrent de la majorité de la population par la race, la langue ou la religion*» (art. 93).

La concepció de l'Estat explicada per Mieres és actualment l'emprada per Alemanya per a refer-se després de la guerra. Edmond Verneuil, comentant-la a la *Revue d'Allemagne*, fa notar que «*il convient de dire que l'Allemagne est «le pays des organisations» et non «de l'organisation»*. *Ce n'est pas, tant s'en faut, la même chose*» (Verneuil, *La démocratie en Allemagne*; París, 1927); i Georges Scelle, en el seu estudi *La réforme du Conseil de la Société des Nations (Révue générale de Droit International Public*, novembre-desembre de 1927), sosté que el perfeccionament dels actuals règims públics, ha de venir d'estructurar la vida dels Estats a base de reconèixer els nuclis naturals que tanquen dintre llurs fronteres amples facultats d'organitzar-se ells mateixos; això és, en fer dels Estats una organització d'organitzacions, com preconitza la concepció catalana.

Aquest contrast es podria aprofundir molt més del que l'extensió a què cal cenyir aquest treball ens permet.

* * *

L'estudi dels fets demostra que l'esperit català, sense haver alterat les seves característiques, es troba avui en una posició inversa a la que va tenir al moment en què arribava a la seva plenitud. Aleshores el Renaixement va portar el predominí d'una ideologia absolutista essencialment contrària a les seves orientacions; per contra, l'estat de coses que ha derivat de la lliçó de la guerra, ha fet prevaldre al món una concepció que té els mateixos fonaments que la catalana.

El fet que el nostre esperit pairal hagi resistit l'asfíxia, diverses vegades secular, d'un ambient essencialment contrari, és inqüestionablement significatiu; però encara ho resulta més el fet que, després de la prova, els corrents actuals tornin a coincidir-hi.

La repercussió que l'antagonisme entre els dos esperits jurídics, el democràtic i l'absolutista, va tenir a Catalunya, portà un afebliment a la nostra Pàtria; el resultat no podia ésser cap altre. La coincidència actual, en canvi, haurà d'enfortir-lo.

Adhuc, però, deixant de banda aquesta natural conseqüència, els fets avui constatables demostren dues coses: en primer lloc, la seva alta qualitat; segonament, la seva garantia perennitat.

Aquesta perennitat és la mateixa de l'esperit cristià. L'espiritual llibertat de l'home, la responsabilitat per sobre les categories socials, l'hegemonia de les prerrogatives inherents a la personalitat humana sobre la voluntat del més fort, la justícia sobre les determinacions autoritàries, i el conjunt de principis que constitueixen l'essència del cristianisme, són les bases de la nostra civilització, de la que per antonomàsia s'anomena civilització europea. El dia en què el cristianisme s'extingís, caurien alhora aquesta civilització i l'esperit català; mentre subsisteixi, tindran la seva mateixa vitalitat.

Amb aquesta mesura, cal preveure les seves possibilitats de demà; i és mesura el tremp de la qual és massa conegut per haver-ne de dir res.

Els problemes jurídics, doncs, que té plantejats Catalunya, poden tenir una gran diversitat de solucions pel que es refereix a llur adjectivació; substancialment, només en demanen una, la més fàcil de realitzar i la més difícil d'impe-
dir, perquè ve imposada per la naturalesa: és la que ob-
jectivament consisteix en la persistència en el mateix espe-
rit, i subjectivament en servir-hi fidelitat.

INDEX

	<u>Pàgs.</u>
Nota preliminar	5
Bibliografia	7
El concepte d'Estat	9
La seva finalitat	10
Els estaments socials	11
L'esperit de llibertat	14
Els límits de la llibertat	15
El concepte d'autoritat	16
Els límits del poder	18
La missió de govern	20
Les normes de govern	22
La funció legislativa	23
El concepte de llei	24
La fórmula legal	26
Característiques de la llei	27
Finalitat de la llei	28
La llei com a pacte	30
Supremàcia del costum sobre la llei	33
Dret de rebutjar la llei	36
Dret de faltar a la llei	37
Innecessitat de la llei	40
El concepte de justícia	42

El concepte d'equitat	45
La proscripció de l'abús	47
Subjecció de l'autoritat a la llei	50
El poder legislatiu	52
El poder executiu	54
Relació entre els dos poders	57
L'òrgan de coordinació	60
El poder judicial	61
L'administració de justícia	66
Valor de la jurisprudència	68
Els títols professionals	69
Les qualitats ciutadanes	71
Les facultats de la ciutat	73
Resum	76

PUBLICACIONS JURIDIQUES DE L'EDITORIAL BARCINO

Pessetes

L'esperit del Dret Públic Català , per <i>F. Maspons i Anglasesell</i> («Assaigs i Monografies de l'Editorial Barcino», volum 1)	3'50
Consolat de Mar (a cura de F. Valls i Taberner):	
Volum I (27 de «Els Nostres Clàssics»)	7'50
Volum II (37 de «Els Nostres Clàssics»)	5'00
Regiment de la cosa pública , de <i>F. Eiximenis</i> (a cura del P. Martí de Barcelona) («Els Nostres Clàssics», vol. 13).	7'50
Doctrina compendiosa , de <i>F. Eiximenis</i> (a cura del P. Norbert d'Ordal) («Els Nostres Clàssics», vol. 24).	7'50
Les formes de govern , per <i>A. Perucho</i> («Col·lecció Popular Barcino», vol. 64)	1'00
El principi de les nacionalitats , per <i>A. Rovira i Virgili</i> («Col·lecció Popular Barcino», vol. 77)	1'00
Els sistemes electorals , per <i>A. Rovira i Virgili</i> («Col·lecció Popular Barcino», vol. 78)	2'00
Com es fa un tracte , per <i>F. Maspons i Anglasesell</i> («Col·lecció Popular Barcino», vol. 18)	1'00
Com es fa un testament , per <i>F. Maspons i Anglasesell</i> («Col·lecció Popular Barcino», vol. 51)	1'00
La pau perpètua , de <i>Kant</i> (trad. d'E. Serra) («Col·lecció Popular Barcino», vol. 79)	1'50
Parlaments a les Corts Catalanes , (a cura de R. Albert i J. Gassiot) («Els Nostres Clàssics», vol. 19-20).	7'50
Formulari de documents en català , per <i>C. A. Jordana</i> («Col·lecció Popular Barcino», vol. 67)	2'00

ADMINISTRACIÓ

PORTAFERRISSA, 17 — BARCELONA

Aquesta edició facsímil
de *L'esperit del dret públic català*
de Francesc Maspons i Anglasell,
publicada per l'Escola d'Administració Pública de Catalunya,
amb permís dels hereus i de l'Editorial Barcino,
s'ha acabat d'imprimir a Barcelona
el dia 18 d'abril de 2006.

* * *

Escola d'Administració Pública de Catalunya

C/ de Girona, 20
08010 Barcelona
Tel. 93 567 23 23
Fax 93 567 23 50
www.eapc.cat

ISBN 84-393-7053-9

9 788439 370536